

СТУДЕНТСЬКИЙ ВІСНИК

ЖУРНАЛ

Центрального Союзу Українського Студентства

З МІСТ : Д-р Р. Залузький: Завдання нашої студ. Централі під сьогоднішній день. Наш потатник (XIV З'їзд ЦЕСУС-у в оцінці його учасників і гостей) — „Гльосси: („Студентський Вісник” та його критика) — Е. Пизор: Студентський Ідеологічний Конгрес. — Проф. Ю. Шерех: Четвертий Харків. — Д-р І. Лисик-Рудницький: Правопорядок і революція — ОГЛЯД: УС Громада в Нью-Йорку. „Бюллетенік Обнова”. Лісовий: Студентська думка. (Б. Цюцора) — Криза у світовому студенському об'єднанні.

Хроніка.

СТУДЕНТСЬКИЙ ВІСНИК
ЖУРНАЛ ЦЕНТРАЛЬНОГО СОЮЗУ УКРАЇНСЬКОГО СТУДЕНТСТВА
(ЩЕСУС)

◆
STUDENTS'KYJ VISNYK

PUBLISHED BY THE CENTRAL UNION OF UKRAINIAN STUDENTS
PUBLIE PAR L'UNION CENTRAL DES ETUDIANTS UKRAINIENS
HERAUSGEgeben VOM ZENTRALVERBAND DER UKRAINISCHEN
STUDENTENSCHAFTEN

Редактор: Е. Пизюр..

Ціна 1 нім. марка.

Це число „Студ. Вісника” з'явилось в грудні 1948.

Студентський Вісник

ЖУРНАЛ ЦЕНТРАЛЬНОГО СОЮЗУ УКРАЇНСЬКОГО СТУДЕНТСТВА
(ЦЕСУС)

Річник II

Мюнхен

Число 2

Д-р Роман Залуцький

ЗАВДАННЯ НАШОІ СТУДЕНТСЬКОЇ ЦЕНТРАЛІ ПІД СЬОГОДНІШНІЙ ДЕНЬ.

I.

Відбувся 14-тий Звичайний З'їзд ЦЕСУС-у. На ньому переведено живу, нераз дуже гостру критику діяльності Управи. Ішлося про недомагання праці Централі, про завдання на майбутнє, як іх дискутанти бачили. Усі ці критичні голоси зводилися остаточно до одного засадничого питання: що є і чим має бути централі? Який зміст і засяг її роботи? Чи має вона бути тільки адміністраційним бюром із доброю картотекою? Чи, може, повинна вона мати силу, а якщо так, то в чому ця сила має полягати? Якщо це студентська централія, тоді чи напримір у „Студентському Віснику“ мають писати тільки студенти?

На межі таких і тому подібних питань голоси критики переважно вривалися. І тут, де вони кінчилися, треба почати наші роздумування.

Порушувати такі питання змушує нас свідомість, що ця проблема стала завжди перед Централею, що були старання на ці питання відповісти, а нераз навіть їх перерішили. Вистане пригадати 1933 рік, коли проголошено, що тодішній ЦеСУС стає на грунт націоналістичної ідеології, що тоді значило націоналістичної ідеології в розумінні ОУН. В той спосіб зв'язано централю ідеологічно, а далі й практично з одною діючою політичною організацією. Вправді ОУН мала в собі елементи походження з різних земель, та намагалася перенести до себе усі сили визвольного руху, але всенак це була тільки одна політична організація з одною ідеологією українського життя. Психологічно цей крок з 33 р. зрозумілій хочаб тому, що молоде покоління почувало тоді за собою, що йде в гору й вірило, що воно, ціле молоде покоління, сплітається в одну силу. Коли ж прийшла внутрішня криза в ОУН, ЦеСУС опинився в дуже важкому положенні. Він мусів би був станути по одній із воюючих сторін, або зайняти якесь третє становище. Та вибороти це третє становище було тоді неможливо, бо та частина студенства, що була суспільно зацікавлена, була в той перший час впovні опанована наявними тоді антагонізмами. Тому нові думки про оформлення централі і взагалі студентського життя почали появлятися тоді, коли перша хвиля антагонізму проминула. Це мало місце на теренах країнових централь (НОУС - ОПУС), які - кожна на свій лад - перебирали на себе функції головної централі. Ці думки знаходили свій вияв - у меншій або більшій мірі - теж у праці обох студентських централь у періоді до їхнього об'єднання.

II.

Упорядкування організаційних справ висунуло на перше місце проблему централі, її ролі в студентському середовищі. Вихідною площею для таких розважань мусить для нас бути сучасна ситуація.

Характеризує її брак передумов, що свідчили б про можливість здигну молодого покоління, в першу чергу, немає яскраво зарисованих і утвердженіших таборів внутрі суспільства; тенденції до монопольності в студентських групах зникають, стають непопулярними. Натомість єліні інші процеси, що проходять сьогодні в студентському середовищі. Такою вихідною ситуацією треба уважати загальне зрушення, тягу до шукання. Це зрушення триває вже деякий час. Ще недавно проявлялося воно в сильних, зударах, що стрясали суспільним життям. Сьогодні ці зудари вже проминули, але той сам процес іде далі, стає загальним. Охоплює тих, що нав'язуючи до минулого шукають нового і тих, що хочуть затримати вчорашиє, бути йому вірними. Окреслюють у нас цей процес як диференціацію студентського середовища. Та це слово ще саме собою небагато каже. Одно можна ствердити, що ми находимося на початку цього процесу. Ще мусимо перейти довгий і важкий шлях, заки скристалізуються у нас діючі течії і групи.

Певним відповідником цього процесу можна уважати в організаційній площині тягу до об'єднання, у висліді якої дійшло попереднього року на Загальному Студентському З'їзді до створення одної студентської централі. Крім організаційної сторони цього факту, має він ще й інше значення; його змістом було, включити в студентське життя всі його творчі сили, дати їм змогу публічно себе виявити.

Ці дві тенденції аж ніяк собі не суперечать; навпаки: щойно зрізничкування середовища надає намаганням до об'єднання свій глибший змісил. Бо правдива співпраця можлива там, де одиниці, а за ними ідеологічно-світоглядові групи, будуть мати ясно визначені позиції на духовому форумі спільноти. Так подумана диференціація є корисним явищем до того пункту, доки вона діє з природних потреб спільноти, а може принести шкоду, коли вона стає виявом якихсь механічних чинників.

III.

У такій ситуації, при наявності таких тенденцій студентського середовища, треба визначити роля студентської централі: має вона бути тільки серединою, де схрещуються різні протилежні бігуни, чи повинна вона бути ще чимсь іншим?

У першому випадку залишається за централею роля реєстратора діючих у студентському житті сил, а далі теж уможливлення їм виступу на студентській арені. Очевидно і така функція конечна, бо вона є передумовою дальших заходів у тому напрямі. Різні течії в нас існують і будуть існувати. Вони будуть з собою конкурувати, шукати своїх доріг, здобувати для себе прихильників. Вони виконують велику працю і в тій роботі лежить їхня вартість. Але наявність різних течій з правом такого самого суспільного старту, які повинні б себе взаємно справляти, ще не розв'язує справи. Вона може довести до цілковитого роздрібнення, а навіть хаотизації студентського середовища.

Так видно, що роля централі як адміністраційного бюро спільної зустрічі різних сил не вистачає: ЦЕСУС не повинен обмежитися тільки до ролі обсерватора; завдання його теж повинно лежати у відповідному впливі на те середовище.

Цей вплив не може полягати в тому, що централія приймає певні погляди за свої, їх підтримує, а виступає проти інших. В той спосіб вона фа-

тально припинила б процес кристалізації окремих груп і впровадила б сюди зайве заміщення. Ба що більше: Вона знизилася б тоді до виконного органу якихсь сил з-поза студентського середовища: Перестаючи бути незалежною ареною виступу всіх творчих сил студентства, вона змусить їх шукати поля вияву поза студентським середовищем, яке в свою чергу поволі вияловіє, станеться нецікавим, а тим самим втратить своє природне значення як виховний чинник для наростаючого інтелігентського прошарку.

IV.

У такій ситуації ЦЕСУС не сміє бути влучений в якийсь один рух. Він зуміє бути відчиненим для всіх течій і груп, що діють серед студентства. Іхня робота вестиметься всюди, де будуть до цього люди. До тієї роботи буде мати централі радше посередині відношення. Вона буде з ними числи-тися як з одним із визначніших проявів громадського життя. Але вона сама не може займатися тією роботою, не може рішати, яка група має бути, а яка є зайва або, що ці групи мають робити.

Але ця робота не вичерпує потреб студентського терену. Тут потрібні ще зусилля в неодному елементарніші в неодному загальніші зусилля, що лежать перед зусиллями окремих течій чи груп. Тут іде про самі підвалини нашого суспільного життя. Уже сам характер ЦЕСУС-у як організації тієї частини суспільності, що при помочі науки має здобути своє фахове знання та за її посередництвом осiąгнути вихідні позиції для вияснення свого відношення до життєвих проблем, вказують, до деякої міри, куди мають іти впливи студентської централі. Основне пізнання речей, оцінка суспільних явищ при узглядненні різних компонентів, проблемове їх бачення, перенесені в студентське середовище означають будування духових вартостей на тривких основах, підносять рівень цього середовища. Навіть найбільш суспільно зацікавлений студент мусить собі усвідомити, що він находитися більше у стадії підготовки, що його завдання в першу чергу вчитися того, чого вимагає участь у суспільному житті. Зрештою у всіх здорових груп є завжди тенденція будувати порядно власні підвалини. ЦЕСУС не може рішати, які мають постать течії чи групи, або в якому напрямі має іти їхня діяльність, однак при певних передумовах може вимагати, щоби кожна течія чи група будувала свої позиції якнайсолідніше.

Тут можна добачувати головне завдання ЦЕСУС-у: дбати про відповідний рівень студентського життя, старатися при кожній нагоді його піднести, а не допускати до виступів, що могли б цей рівень обнизити. Тут якраз централі може бути найкращим виразником свого терену, коли йде про зусилля за підвалини, за те, що є спільне і що є передумовою належного зрізничкування. Її зусилля можуть бути тією другою, що рівноважить групи та буде те, що є спільне усім. Так вона може створити поле роботи для всіх. З другої сторони так побудована централі буде для діючих течій і груп знаменитим чинником їхнього власного росту. У співпраці при будуванні основного і спільногоЛ лежить їхня властива участь у цілості життя.

Зрештою дбати про духовий рівень студентського середовища це не що інше, як старатися, щоб майбутній прошарок інтелігенції здобув собі відповідний метод у підході до суспільно-політичних проблем. Стосування правильного методу має заразом вирішний вплив на правильне розв'язання самого мерітуму справи.

V.

Так визначена роль централі ставить вимоги до цілості студентства, а до Проводу ЦЕСУС-у зокрема. Він зуміє - в міру можливостей - впливати своєю працею та своїм зусиллям, щоби процес диференціації та кристалі-

зації серед студентства проходив солідно, основно і з глибоких засновків. Таке завдання переступає спроможності самого студентства. Навіть найкращі інтенції не заступлять ще недостаточного знання, досвіду, та пов'язання з минулим.

Шід цим оглядом знайшлося студентство сьогодні у вигіднішому становищі як наші товариші минулих літ. Воно знайшло пораду і допомогу в людей, які своїми студіями поглибили знання, а цію власних успіхів і невдач в студентській та громадській праці здобули суспільний досвід. Вправді це тільки одиниці, але їхнього додатнього впливу не можна не дозніювати. Таким чином студентська централія стає тереном зустрічі різних академічних шарів. Вона створює можливість вияву людям, що до тієї проблематики, яка для студентства жива й пекуча, мають близьке відношення. Співпраця людей із цих кругів можлива тільки в такій атмосфері, що створює пригожий ґрунт взаємного зrozуміння та сповнена шуканням виходу із сучасної нашої ситуації.

Тоді буде централія не порожнім місцем зустрічі різних сил, але інституцією конечною для цілого студентського життя. Вона стане із своєї природи тереном праці для всіх. Ця праця не йтиме по найлегший лінії, не буде скерована на короткотривалі успіхи, а вимагатиме наполегливих зусиль Проводу, поодиноких течій і груп, та кожного студента зокрема.

НАШ НОГАТНИК

(ХІУ. З'їзд ЦЕСУС-у в оцінці його учасників і гостей)

МАРКО АНТОНОВИЧ:

Не знаю, чи це наїкрашій помисл, інформувати загал про З'їзд ЦЕСУС-у збираючи враження від окремих учасників. Та коли вже редакція "Студентського Вістника", стала на цьому становищі і хоче мати мій погляд, то я дозволю собі звернути увагу не так на "мої враження", бо це річ наскрізь суб'єктивна і посторонньому чигачеві ледви чи пікава, але на зasadничої вагі справу — вибору нових органів ЦЕСУС-у. Це був без суміжнів найдраматичніший момент у цілому З'їзді, в якому наглядно показалось, що деякі делегати не усвідомлюють собі що вибір нової управи нашої найвищої Централі це не справа партійного престижу чи партійної приналежності делегатів, а перш за все доцільноти вибору на відповідні пости відповідних людей. Бо ж не важить, хто має які політичні погляди, а що корисного для організації може зробити дана людина на своєму пості.

Для того, щоб за сучасних обставин вибрати вponі працездатну централю, необхідно, відкинувши всі інші моменти, покласти основну вагу на здібності й охоту до праці в кандидатів. Коли ж до політичних перешкод під час виборів приходять ще й особисті моменти, то треба дуже сумніватися, чи таким способом вибрана управа при найкращій волі зможе впovні вив'язатися з покладених на неї завдань.

Сподіємося, що студентські групи зрозумівши це, на найближчому, З'їзді кермутимуться при виборі органів ЦЕСУС-у іншими й кращими мотивами, ніж це було на останньому З'їзді.

ВОЛОДИМИР БІЛІНСЬКИЙ:

Негативи З'їду ставлю на першому пляні, негативи, що матимуть величезне від'ємне значення для далішого життя нашої студентської маси, якщо не вибереться в пору інший шлях.

В чому суть цих побоювань?

Вона лежить у цьому, що вперше замість окремих людей студентів, прийшли до голосу явно та з гегемонним стремленням партії, групи, організації. Вирішено була тут не вартість людів, але пропорційність та голос політичного чинника. В цей спосіб ЦЕСУС перестав бути аполітичною організацією і будучи послідовним, треба це місце скреслити зі статуту. Але сьогодні світ привикає до пустослов'я, чому не привикнути і студентам?

Про поділ студентів на партії, на нашу думку, не рішала партійна програма як радше психологія. Проти атак солідаристів однаково противиставились і інші групи, які колись були разом із солідаристами атакували революціонерів. А може тут грає теж роль незапечена правда, що багато з цих нових груп, оформленіх чи ні, вийшли таки з табору націоналістів революціонерів, що шляхом диференціації поглядів шляхом шукання опинились в нових форматах, але в підсвідомості щось ще єднає всіх і разом. Чи не приходить тому пора знайти цей відповідний знаменник для всіх цих психологічно споріднених людей з метою запобігти атомізації на цього життя? Чи не пора призадуматися над тим, що інколи «ази» та гасла, які несуть деякі групи, не мають сьогодні річевого оправдання, по минувши вже такий опортуністичний фактор як тактичний момент? Чи не пора покласти старі щита та театральні мечі, щоб знайти нову зброю?

Багато голосів було без відгуку, може так і буде й наш. Але ми впевнені, що студентська спільнота знайде дорогу з цього безвихіддя, з цього гущавинного, психологічно обґрунтованого тутика, щоб, поборовши всю свою розгубленість, пересуди, тактичні кроки „старих”, партійні традиції, все, що навантажило зовсім непотрібно молоду душу, щоб, віднайшовши себе саму, серед наших днів, шти з глибоким переконанням в доцільність і правду своїх гасел не шляхом атомізації чи неприродної „консолідації” - на взір Національної Ради, але шляхом побудови спільноти, яка вийшовши з психологічної гущі та конфліктів молодої душі, опиниться на широких дорогах справжньої людини?

Але чи це не фрази? Чи це не марне зусилля?

Ясно - відповідь дати має сумління людини, не партійця, не в'язня світоглядової доктрини, не слуги чужих амбіцій, але вільної людини, української. Чи це останнє слово не має сьогодні особливого значення? Чи воно не зобов'язує?

Вийдім з психологічної гущі, не творімо фронтів, там, де їх немає, не відпираємо атак, що зовсім недопільні, не проповідуймо правд, в які не віримо.

ВАРВАРІВ КОСТЬ:

Загальний З'їзд ЦЕСУС-у, що відбувся 9-10 та 2 жовтня п.р. в Мюнхені, можна назвати черговим доказом громадської зрілості й національної єдності українського студентства на еміграції. В тому його вага й значення і так ми його оцінюємо. Наще студентство було поставлене на цьому З'їзді перед новою проблемою: або переможе здоровий розсудок і почуття відповідальнosti за цілість студентського середовища, або візьмуть знов верх партійні амбіції, розбрат та жадоба безоглядної боротьби за „владу”. Не без гордості можемо сьогодні заявити, що перемогла перша можливість.

Представники обох студентських централь атаковані безперестанними домаганнями з низів зійшлися весною 1947 року для спільног обговорення можливостей злиття обох централь під один студентський пров д. Після кількамісячних нарад дійшло до остаточного порозуміння і згодом до Фрайманського З'їзду (28.6.1947.), що на ньому цю єдність заманіфестовано й переведено в життя. Ця подія викликала живий та прихильний відгук серед українського суспільства й була як перша ознака оздоровлення за душевної атмосфери. Чулося однаке й скептичні голоси, мовляв,,побачимо як довго ця єдність витримає“. Фрайманський З'їзд був подією, що стала зворотним пунктом в житті студентства на еміграції. Ця подія винесла зі собою на поверхню цілий ряд проблем (головне ідеологічного характеру) що їх треба було поставити під дискусію. Таким форумом, де ці проблеми поставлено на порядок дня, був Студентський Ідеологічний Конгрес, що відбувся рік пізніше (15.16.17.5.1948 р.) Він розвіяв всяке, але“ наших скептиків і дав доказ великої толеранції й пошанування поглядів свого ідеологічного противника. Останній загальний З'їзд ЦЕСУС-у ці два акти підтверджив і заманіфестував, що ідея єдності в студентському середовищі не була механічна, а обмежена духовна. Вона вже віддавна була глибоко закорінена в серцях студентської молоді й чекала тільки свого остаточного завершення. На доказ цього нехай послужить нам один епізод з цього З'їзду, що відбувся за його кулісами. (Примітка: Автор цих рядків посередничив на нічних переговорах представників різних студентських ідеологічних середовищ в справі обрання нової управи ЦЕСУС у на коаліційних привциках.)

Година 2-га ночі. Всі спроби Комісії-Матки скласти спільну листу нової управи застригли на мертвому пункті. Більшість голосів на залі (середовище націоналістів солідаристів) проголосує свою листу. На залі тиші. Не чути жодних захоплень делегатів, не захоплюються цим „кайзершнітом“ і самі автори цієї листи. Ніхто не вірить, щоб на цьому З'їзд розі'хався. Година 3-тя ночі. Ще одна справа. Реорганізована Комісія-Матка залишає залю й виходить на холодний коридор на нараду. Минає година, дві... на залі чекання, але ніхто залі не опускає. Комісія-Матка натрапляє на все нові труднощі. Час летить... Групка людей в темному коридорі під вікном стоїть... Договоритись важко, але кожий хоч едоговоритись. Нові

пропозиції.. Передумання.. Ще раз пропозиції.. Доповнення.. І вже близько цілі. На лворі розвідністєся. Куток під вікном прояснів.. Порозумілись! З зашаленою усмішкою на лиці голова Комісії Магки зачитує нову листу. Зали піхоплює оплесками.

Згадуючи про цю подію, для нас не цікаво, яке саме середовище мало більш оправдані домагання, для нас важне, що ці середовища врешті договорилися! Що іх життя навчило не повторювати чопередніх похибок, що вони вміють, коли треба, добро загалу поставити вище понад артійні розрахунки чи амбіції і це в краз дає нам запоруку сміливіше, з більшою нацією дивитися в наше майбутнє.

ГРИЦАК ПАВЛО:

Коля йдеТЬся про схоплення телеграфічним стилем найхарактерніших рис останнього З'їзду ЦЕСУС-у, та можна, на мою думку, підходити до розв'язки цього завдання з двох аспектів: загального, суспільно-політичного і спеціального, вузько-академічного.

У першому випадку, висновок був би такий: Усе політично зацікавлене студентство бачить перед собою першзвсе проблему розгривок між обома крилами націоналістичного руху. Ця проблема на тлі сьогоднішньої нашої дійсності є і в студентському житті домінуюча проблема.

Дальший висновок: останній З'їзд виявив і може, завершив певну еволюцію дотеперішніх переконань студентського загалу: як порівняти уклад сил хочаб з перед року з тим, що показався на З'їзді, то виходить, що гогорічна „позиція“ та „опозиція“ помінялись місцями. Чи помінялись також ролями, і, якщо так, то в якій мірі, покаже майбутнє.

І наконець: Оба націоналістичні крила все ще є в домінуючими чинниками у внутрішньо-студентських пробах сил, але вони вже не є однокими. Можна різно дивитися на силу поодиноких наявних угрупувань, але не можна заперечити їх існування. Тут можна підкреслити врешті існування безпартійних студентів, що також є певною величиною в загальному укладі сил.

Підходячи до справ з вужчого, академічного аспекту, не можна не підкреслити ваги приналідних слів предсідника З'їзду, п. д-ра Янова. Не можу зацитувати дослівно, в кожному разі, впали слова про те, що студеТЬ, який народився в тому році, в якому теперішній предсідник вперше проводив студентськими зборами, теоретично міг би проводити теперішнім З'їздом, але так не є. Це без сумніву, побоювання за те, чи є елемент, що міг би вести та впливати формуюче на студентський загал. Здається мені, що в цій справі кожний рядовий студент має свою думку.

РУДКО ВАСИЛЬ:

Ше донедавна можна було сумніватися, чи створення одної централі нашого студентства буде ділом тривким. Були побоювання, що терен Управи ЦЕСУС-у зможе існувати лише як площа розгривки суспільно-політичних груп серед студентства та, що ладнання зударів, що виливають із

п'ого, буде головним і фактичним завданням Управи. Сьогодні можна вже без страху за помилку сказати, що ці сумніви й побоювання стратили багато на силі. Єдність студентського сектора реалізується щораз більше. Є вже навіть зовсім неоспоримі гарантії її тривкості. Їх треба дошукуватися в духовому розбурханні серед активу студентства, в нестакному процесі шукання й перемін. Тільки завдяки цьому процесові є можливе те, що люди різних наставлень уміють - хоч ще не надто легко - з собою говорити та, що вимоги об'єктивної справи будуть верх над принесеними наставленнями. Незлім потвердженням такої діагнози є останній З'їзд ЦЕСУС-у.

Очевидно, не все на въому було ідеально. Та не забуваймо, що до людських зборищ не треба ставити зависоких вимог. Якщо це матимемо на увазі, то не важко буде бачити в цьому З'їзді дуже позитивні моменти. Він дав в першу чергу працю та був поважним збірним зусиллям. Можна без перебільшення сказати, що делегати товариств привезли зі собою або мінімальну кількість готових розв'язок того, що мав дати згідно із своєю програмою З'їзд, або (що є мабуть вірнішим з'ясуванням речей), все, що було заздалегідь устійнене й готове, мусіло бліднути перед силою того, що приходило до голосу в живій зустрічі учасників та надавало всім дебатам, спорам і зударам ваги й акценту. У ході нарад кристалізувалися дуже неясні спершу контури пізніших рішень, а з вими теж те, що лягло в основу цих рішень: погляд на найважніші справи. Мабуть не було учасника, що, залишивши наради, не навчився чогонебудь і не знайшов спонуки до застанови.

Це відбилося на характері З'їду та його результатах. Більшість делегатів, що не використали своєї чисельної переваги за системою партійно групового ключа, зробила дуже розважно і з її власного пункту бачення дуже доцільно. У часі безсумнівного розбудження духового життя на студентському секторі довершена силою числового відношення перемога є завжди сумнівної вартості. Це стосується особливо терену студенства, яке не є в'язане вимогати політичного будня так, як політичні партії. І вваагалі треба сказати: З тією хвилиною, коли студентський ґрунт відається духову динаміку й коли це має місце на тлі тяжких потрясень цілого молодшого покоління, всяка парцеляція чи захоплення „влади“ є ціллю, до якої йдуть лише дуже необізнані із вагою речі елементи. Приклад вчорашніх днів може ще вправді спокутувати й бути джерелом самообману. Однаке хто задивлений в нього, той не зможе добавити джерела сили в теперешній чи грядучій ситуації. І в цьому відвошенні З'їзд був дуже повчальний.

І ще одне треба завважити: З'їзд дав доказ, що не тільки є розбудження на студентському секторі: він потверджує теж думку, що найконечніші елементи правопорядку серед студентства живі й діють. Значить, відпала неодна причина журі й тривожній обережності недавнього часу. За те на Управу впало важче, як досі завдання: використати пригожий час якого швидко не буде, та зробити студентський сектор найчуйнішим і найживішим відтинком нашого молодшого покоління на чужині.

ІШТОКОЛКО ЗИНОВІЙ

Щось загублено, щось знайдено. Хоч і це і те речі неспівмісні. Щось перепутано. І врешті на все положено фіговий листок: "Студентство зда-ло іспит зрілості"... Тимчасом останній з'їзд це цікавий показник віддален-ни, драматики" емігрантського життя від реального, вігчизняного, живучо-го ґрунту.

Сурогатом того, що втрачено, став тут емігрантський артефакт, багата у свої галасливі й непотрібні бляхи партійна машина для помпування паралних бальонів, став загострений до хронічного запалення престіжовий інсегмент свого гетта. Звідсіля таке часте й пристрасне посилення на „спра-ву формальну”, на мандатну математику, з одночасним замиканням очей на живі проблеми, що мусять бути розв'язані, але які не можна роз-в'язувати механічним підношенням рук.

Факт, що консолідаційне рондо на останньому з'їзді наперекір усім гротесковим перипетіям употребі партіям паргійного бріджа, повз, епоха-льні" заяви церемоніальні обертання й уроочисті трубіння, добігло кінець-кіцем до своего (сподіваного зрештою) гепінду, це віяк винув консоліда-ційного ентузіазму різних наших партійних депутатів...

Пам'ятний і членеш безпринципний заколот що його свого часу внесло було у студентське середовище розбиття на дні централі, студентсь-кий загіл правильно опінив.

Цей загал, цей резервуар молодих і творчих ішо незмарнованих сил нашої суспільності, є тим фактором що перед ним наші парт-хусити хоч не-хоч мусять уловкувати свої присграбти.

Очі студентського загалу, в переважаючій більшості звернені в сторо-ну нашої воюючої батьківщини. Серед студентської молоді виростають си-ли, що не дозволяють перемінити Антигону українського молодого поколін-ня на ярмаркове видовище з ведмелями й циганами.

ЯНІВ ВОЛОДИМИР:

Як говорити про ХІУ. З'їзд ЦЕСУС-у то можна підкresлювати різні йо-го позиції. Можна б напр. відмітити велику зрілість його учасників. Їх зрівноваженість, опанування. В вислілі З'їзд був іноді дуже драматичний, але рівночасно був спокійний і ніколи не бурхливий. Предсідників наніть не доводилося підносити голосу. Можна б підкresлювати теж толерантність учасників. Речова критика чи навіть іноді гостра полеміка не викликала реакції, а тільки -репліку. Вкінці були ми свідками великої й рідкої прикме-ти резигнації з гуртових амбіцій, в користь загального. Думаю, про джен-тельменську поставу більшості в мент, як рішалась вона не перебирати неподільно влади.

Проте не ті всі позитиви вважаю найважнішими. До них ми вже на сту-дентському терені привикли й вони не становлять ніякого „новум“: Те

нове, що є одночасно чимось єдиним на потребу в загально-національнім аспекті, це заіснування здорової прилюдної опінії. Її в суспільності в нас немає! Факт невідрадний, бо нераз доводить нашу спільноту над беріг пропасті. Там - перерішується, іноді факти в замкнених стінах кімнат лідерів, що не рахуються з поглядом загалу а часто навіть виразно йдуть проти нього.

Прилюдна опінія є те "щось..." що унезалежнилося від діючих партій, що не визнає авторитету анонімів, а шукає істини в жесті. Цій прилюдній опінії мусить коритись навіть ті однинці, що її не хотіли б визнати, які „пер фас ет нефас“ хотіли б переперти волю партії й скрізь вбачають загрозу для престижу своєї партії.

Сила опінії проявилася на ХІУ. З'їзд бодай двічі: раз при приниманні Групи Су пільного Гуманізму, другий при виборах. Зокрема порівнання двох голосувань при приниманні Групи Сусп. Гуманізму є вільно характеристичне навіть здепідовані противники прийняття уступили під аргументами погляду загалу й прилучились в голосуванні до фронту прилюдної опінії.

І в друге: Влада лежала до розпорядимості більшості. З'їзд міг рішати. Він навіть вже рішив, як рішився вибрati голову з групи Солідаристів. Меншість заявила готовість на лояльну опозицію. Але було щось сильніше від „більшосги“, від кількості рук, навіть від голосування. Руки опадали з картками вниз у хвилині, як делегати застановлялися, що подумають про них товариші на місцях, які їх висилали, які їм давали довір'я й мандати! І це відчули всі, як дух фрайманського Загального З'їзду, якому студентська ігорія не надала номеру для підкреслення його виявленості! Так, Фрайманський З'їзд створив одну студентську централю, але на ХІУ. З'їзді відчули всі, що об'єднання не було штучним, механічним, але що було воно широю потребою ідеалістичної душі молодого українця, яка гидує фальшом слів на свято, які заперечують буденну дійсність. І цю виявлену силу прилюдної опінії вважаю найбільшим позитивом ХІУ. З'їзду, який дав змогу мужньо резигнувати з позірного престижу партії для творчої співпраці загалу. Я щасливий, що саме цей З'їзд іменував мене почесним членом ЦЕСУС-у, і я зобов'язаний до факту студентського об'єднання черпати силу до дальшої праці над злагодженням спорів серед нашої спільноти. Я вірю в поміч моїх молодих другів.

ГЛЬОССИ

„Студентський Вісник” та його критика

Новий часовий етап праці Управи ЦЕСУС-у, дотеперішній досвід із нашим виданням, а врешті свідомість того, що „Студ. Вістник” всетаки стоїть у центрі уваги суспільного студентського активу, спонукує нас забрати голос у власній справі.

Про критику нашого видання у властивому сенсі не приходиться майже говорити. Еміграційна преса в Німеччині майже без винятку промовчує появу нашого органу. Це дістється не тому, що пороги і шпалти тієї переси для згадки про „якийсь-собі студентський часопис” зависокі. Великих висот пресових шпалт ми досі не завважили. Вони теж залишки відкриваються для „студентських сторінок”. Так само за пресовими виданнями стоять силы, для яких все те, що серед студенства дістється, далеко не байдуже. А всетаки „Студ. Вістника” не завважують, або докладніше: ніби не завважують. Як це можливе?

Майже перші прилюдні голоси критики й одночасно голоси в оборону впали на останньому Зізді ЦЕСУС-у. Цю критику дуже легко передати читачам: „Студ. Вістник” односторонній, ще докладніше, він є висловом одної групи, а не різних течій, що діють у студенстві; у ньому немає студентської проблематики; у ньому не пишуть студенти; він завантажений довгими статтями; його збут мінімальний, скількість читачів теж, що для каси ЦЕСУС-у невинносиме; його речі тяжкі, незрозумілі. (Останній закид „висів у повітрі”; не висловлювали його яскраво тому, що він має небезпечно двосічність). - Ці заміти не є випадкові; вони нуртують широко. Деякі з них видрукував несмільво й ніби мимоходом бюллетень „Обнови”. Треба думати, що й на самому Зізді критика була б далеко яскравіша, якщо констеляція сил була інакша.

Досвід показує, що видавати „Студ. Вістник” при сучасному стані нашого еміграційного громадянства і в атмосфері пожнивя цілої серії внутрішніх і зовнішніх проломів нашого життя дуже важко. Якщо він всетаки виходить і є ще позицією українського життя на чужині, то це двигається ціною трудів, про які не мають належного уявлення навіть люди, що мають змогу пригляднутися справі зблизька. Кожна критика мусить бодай трохи завдати собі труду для зрозуміння чогонебудь. Цього не робить дотеперішня критика нашого органу. Ні та, що її висловлюють голосно, ні та, що „висить в повітрі” й діє тихіше, анонімово. Її закиди незугарні. Вони теж, треба з притиском додати, нещирі. Вимовляють А, а моють на думці Б. Поправді не йде про те, що в „Студ. Вістнику” пишуть „не-студенти”. У тому ж числі бюллетену „Обнови”, що ляється такий закид, аж кишить від, нестудентських авторів. Що вільно органові одного студентського об'єднання, те мусіло б бути вільно органові Централі. Зрештою всюди у світі водиться, що такі часописи є органами зустрічей старих і наростаючих академічних шарів громадянства. - Таку саму вагу мають закиди про „нестудентськість” проблематики „Студ. Вістника”. У всіх виданнях, що мають марку студентських, знайдете багато дуже „нестудентських” тем, поданих у дуже претенсійній формі. Наш часопис далеко скромніший: він не подає ні „розв'язок” соціальної проблематики ні не „перерішце” для світу вартости філософії егзистенціалізму. Він не творить теж плаваючих рожевих областей, але за те якось врізується в наше життя. - Нарешті й закид про „груповість” авторів теж нещирій. Ставляють його тихі й нетихі речники полі-

тичних груп, які ще не дали доказу, що вміють без примусу обставини понадгрупову думати. Зрештою якщо у „Студ. Вістнику” вже справді замаркувала себе якась група, то найвище група авторів. А це зміняє справу від основ.-

Проблема органу студентської Централі

Критика нашої критики не диктована огірченням, до якого нема причини. Дебати на З'їзді ЦЕСУС-у довкола „Студенського Вісника” можна нутувати як дуже поважний успіх для нашого органу. Делегати приходили, і то не зважаючи на свої попередні погляди, до переконання, що в цьому випадку йде про дуже важну справу, якої кількома наївними замітами поладнати не можна. На очах всіх, напротязі годин, розсипалися цитовані закиди в ніщо, а тоді приходила вже до голосу справжня, побудована на розумінні справи критика. Деякі речі знайшли навіть яскравий вислів, другі знову були дуже близько з'ясування, сказати б перед дверима. Тому без перебільшення можна сказати, що З'їзд далеко вийшов поза цитовані на початку наших заміток закиди та промостив шлях до так потрібної виміні думки.

Питання авторів для „Студ. Вістника” справді дуже пекуче. Тих, що досі беруть у ньому участь і тих, що в найближчому часі прийдуть, рішуче замало. Якщо б наші сторінки отворити для віршів, „патріотичної” лірики в прозі на різні теми та врешті різних „святочних” статей для „скріплювання сердець”, справа виглядала б інакше. Однаке нам здається, що в такий спосіб ми лише вдержували б трохи довше при життю стару ілюзію, немов би то така „література” була чинником сили, та йшли б лише на руку блашаній „творчості”. Така „література” квітне в нас відносно довго. Вона посіяла стільки плиткості, чвертьінтелігентщини, розбратаю руїни, що від неї віс лише гниттям. Не різниці думки, будованої на наполегливому пізнанні, були одним із головних факторів нашої внутрішньої руїни, а пестре буссловісі урапатріотичної барабанщини, що хотіла молодечою „інтуїцією” розв’язати усі проблеми та „планувати”. Тут лежить одна із найважніших причин упадку нашого автора взагалі, що є загальним явищем. Глянути б лише на наші часописи політично-суспільної проблематики на чужині!

Труднощі всіх українських видань є теж труднощами нашого видання. Знаючи про те, ми намагаємося від самого початку протидіяти, і то радикально. Звідси тон, метода, не-ліричність і проблематика „Студ. Вістника”. Признаємо радо, що це лінія незвична, різка, непопулярна й на наші відносини напевно „одностороння”. Однаке вона, на нашу скоромну думку, єдина запорука тривалого успіху.

Закиду „однобічності”, очевидно так швидко поладнати не можна. Однаке не можна залишати його в такій формі, в якій він досі приходить до голосу. Уявімо собі на хвилину, що наш орган має бути педагогований точно за ключем партійно-політичних груп. Тоді не тільки неминуча партійна гризня в середині „Студентського Вістника”. Нам здається навіть, що ціле видання стало б зразу під знаком запиту. Є прилюдною тайною, що література наших суспільно-політичних груп попала віддавна у стан важкої кризи, якій не видно кінця. Якраз її бракує налік авторів, що мали б силу прорвати досьогочасне заворожене коло заморожених формулштампів та внести - в першу чергу у власне середовище - атмосферу думки і відповідальності. Ніякі „патріотичні” ноти, ніяка, зрештою дуже насилу роблена „самовпевненість” не закріє того, що в нашому друкованому слові суспільно-політичного сектора здобув перемогу на цілій лінії півнітелігент,

вивінуваний нераз навіть дипломом. Це той, що пише про все й про ніщо, бо таке його розуміння справ. В його писаннях завжди трішки правди й слухності, але це зерно окутане такою масою фразеологічного і до того невловимого мряковиння, що навіть полеміка не може принести ніякого успіху. Єдина доцільна метода - це розкривати, так сказати б „соціальну породу“ такої „творчості“. Від цього розвивається змісця увесь ча-рівний світ тієї „літератури“.

Невже здаємо собі справу з того, що означало б в сучасній хвилині перекинення площини думки наших суспільно-політичних груп на терен органу ЦЕСУС-у? Не бажаючи зменшувати їх значення, мусимо сказати, що ці групи борикаються не від сьогодні із найбільш елементарними труднощами. Деякі, ще вчера непоборні, у стані повної декомпозиції. Ця і хи я ситуація не є вже, нашастя, ситуацією молодого академічного середовища. У протиєнстві до них у цьому останньому видно безсумнівні прояві піднесення, шукання доріг. Очевидно, неодно із старого залишиться в силі, однаке приходить до голосу теж речі нові. В який спосіб закресятися координати того, що нарости, важко сказати. Зате вже тепер видно дуже добре, що падмірні впливи політичних груп у їх сучасному стані чинником росту студентського сектора не будуть. Це не значить, що всяке їх доторкнення скверніть. Річ у тому, що їх відношення до студентського сектора мусіло б бути інакше. Посягати на „планування“ напевно вже не лежить у їх інтересі та належить до пережитих метод внутрісуспільні таємниці вчорашнього дня. Для них було б далеко важкіше отримувати з високопоставленого молодоакадемічного середовища високоякісні молоді й оживлюючі сили.

Закид „однобічності“ „Студ. Вістника“ набирає в світлі цих розважань зовсім іншого значення Під адресою органу ЦЕСУС-у треба справді ставити дуже поважні питання, з яких деякі подаємо нашим читачам. Чи „Студ. Вістник“ спиняє або торпедує процес шукання і кристалізації молодого академічного середовища? Чи він забудовує дорогу можливим „правим“ течіям серед молодого покоління, чи зриває ґрунт під нарощання „лівих“ течій? Чи його робота своїм змістом не єде фактично проти тих елементів, що акцентують вагу релігійного життя й розуміння релігійної проблематики для української людини? Якщо навіть у таких у подібних справах признати за „Студ. Вістником“ далекодумчу і бажану невтральності, то навіть тоді питанням не кінець. Що ж означає така невтральності? Чи не несе вона в собі небезпечних моментів безпринципності? Чи „Студ. Вістник“ не втікає, хоч на свій спосіб, від ясної постави?

Докладніші відповіді залишаємо за самими читачами. В одному відношенні лінія органу ЦЕСУС-у справді дуже ліберальна. Ми бажаємо собі широ, щоб у нашему молодому академічному середовищі росли і дозрівали різні течії та щоб вони знайшли в органі ЦЕСУС-у свій яскравий вислів. З другої сторони лінія „Студ. Вістника“ різка, гостра. Вона не лякається гострих становищ. Але це тільки має місце тоді, коли йдеться про засадничу поставу, про методу бачення речей. Уважаємо, що кожна українська дія мусить спиратися в неодному на інших, як досі, фундаментах. Це мусять - і то у власному інтересі - зрозуміти всі молоді сили, що нуртують у студентському середовищі.

Це непопулярна вимога. Напевно було б легче займатися в нашему органі кольпортуванням гасел, що мають у нашій громадськості добрий звук, додаючи до досі уживаних нові. Без труду можна б поназамовляти в різних авторів масу статей, які звично у нас методою приносили б лише тзв. „результати“ і все „розв'язували б“ Тоді „успіхи“ прийшли б дуже швидко, але такий нам до життя й духового віддиху конечний процес

основної застанови, самозрушення був би оминений, перескочений. Однак чи зашептити молодій людині, що виростає на зламах, свідомість потреби бессердечного зусилля живої думки, що не знає перескоків й оминень? Думки, про яку можемо сказати, що вона має характер? Невже поможет нам друкування тзв. „результатів”, що є в дійсності здебільша відписуванням (звичайно чужих) третьорядних авторів, робленим нашими земляками, що у величезній більшості ніякого самостійного зусилля думки або не знали або вже довгими літами не знають?

А втори, читачі, середовище.

Ми спинилися перед проблемою, якої практично ніяким груповопартійним ключем не розв'язати. Досвід нашого життя почує нас, що можна мати дуже чисельну, розгалужену й вивінувану усіми матеріально-технічними засобами партію, а не мати буквально ніодного автора навіть середнього формату. Справи не рятують ніякі вербування чи винаймлювання стороніх людей трохи поважнішого знання і вміння. Який автор, такий читач із своїм обездоленим станом. Сьогодні важко розгорнати перед нащою інтелігентською публікою навіть актуальні проблеми, що її саму до болю обходять. Вона „не розуміє”. Наш читач уже не знає, що речі, які виходять поза розвагові фейлетони часопису, треба читати двічі й тричі, і що це напевно оплачується. Він не знає, що для схоплення навіть найближчих проблем життя треба нераз вилучити поза думки та лишати за собою ті банальні й ніби самозрозумілі способи бачення речей, що їх накидає нам оточення. Зате він перечитає напр. продукти сучасної журналістики, перетикані великими словами, мітологізмами, перебігає оком незугарні, але дуже претенсійні в тоні, переписування з різних чужих авторів, що постали доречі з іншого духовного клімату й інших, як наші, спонук та переконаний, що він „розуміє”. Тому теж треба просто сказати, що більшість закидів проти „Студ. Вістника” походять якраз з цього пануючого в нас „розуміння”. Вимовляють А, а мають на думці Б, при чому до Б не хочуть признатися. Як можливо напр. щоб постав закид „нестудентськості” нашої проблематики?

Є дуже невідкладні завдання. Треба спинити механізм діяння пануючих серед нас наставлень, що побудовані в першу чергу на нехтуванні пізнання, на дивовижному „ірраціоналізмі” немічного, який бойтесь піznати реальний світ та утікає в півлітературу, в мітологеми. Ці наставлення засуджують на швидкий кінець кожний наш почин, доводять до того, що наші енергії, ограблені з видючого, керівного й відповідального елементу, швидко скривавлюються. Як може виглядати наша політична дія, якщо Росія й большевизм і досі лише предмети наших уявлінь, не оперто на розумінні справи думки. Увіходимо в безпосередню сферу англосакського світу, сліпі й неузброні для зустрічі з ним. Великі терени нашого життєвого інтересу лежать поза нашим зацікавленням. Хто зуміє повернути туди існуючі в нас енергії?

Очевидно, ніхто не має права бачити за собою силу, яка одна зрушила б цю гору. Було б може зухвалістю таку тему навіть порушувати. Коли ми це всетаки робимо, то заохочує нас до цього свідомість того, що в різних кругах нашої еміграції такі й подібні зусилля живуть і кріпшають. Згадаймо хобчи Пласт, що має в неодному подібну проблематику, хоч в іншому аспекті, далі численні, знані нам і незнані гурти, які ідути теж в подібному напрямі. Тереном далеких зрушень і розбудження є сьогодні студентство. Є підстави вірити, що його осередки стануть внедовзі опірними пунктами шукаючої, живої думки. У цій вірі утвірджує нас досвід кількох останніх

літ, а при цьому та обставина, що серед нього або близько нього живе не-
мало старших одиниць, що вже неодно за собою перейшли. Вони можуть
серед молодших товаришів сповнити ту будуючу роль, що її серед сту-
дентства 20. рр. виконали воїки і старшини наших 'армій', а саме дати мо-
лодим зусиллям етос відповідальності й самокритики й рівень. А потребу
кристалізації осередків думки серед студентських скупищ підкреслюємо не
тому, що віримо в автоматизм великого числа. Робота, про яку говоримо,
не захопить усіх; вона є більше справою окремих кружків, секцій. Досвід
показує, що колегіальна метода праці приносить у нас найбільші висліди.
Та це тема для себе.

У цілому нашему громадському житті помітно яскравий упадок ав-
тора. Якраз серед молодого академічного середовища мусить розгорітися
завзятий бій за його піднесення й постяглення на ноги. Як мав би вигля-
дати грядучий автор, годі тут говорити. Він наїсвін зірве з поважною
частиною традиції вчорашнього дня, щоб відкрити своє посвячення з
нашими людьми думки цілої серії минулих десятиліть. Він не буде опера-
вати „мітологічними” категоріями, не буде продукувати пів- чи нібліте-
ратуру: він не буде переповідачем чужих думок про діючі у світі течії.
Стоячи сам в живому процесі духового життя народів, зробить він свою
головною чеснотою здібність і вміння бачити й розглядати явища й про-
леми життя й світу від їх коренів.

Е. Пизюр.

СТУДЕНТСЬКИЙ ІДЕОЛОГІЧНИЙ КОНГРЕС.

(Кілька завваж до дискусії.)

Студентський Ідеологічний Конгрес був у нашому еміграційному житті - житті все ж таки не скупому на різni конференції та з'їзди, замітнішою подією. Це ствердили учасники з'їзду, преса, а за нею і наша публічна опінія. Це виняткове значення Конгресу було великою несподіванкою і для студентського загалу і навіть для учасників з'їзду, і то не тільки студентів, але й старших громадян. Воно стало у виразнім противенстві до атмосфери, в якій проходила підготовка Конгресу, що мимо поважних зусиль його організаторів не змогла зацікавити плянованою імпрезою - поза цілком нечисленним гуртом - студентського загалу, не згадуючи вже про середовища поза ним. Проте вже в перших годинах Конгресу динаміка цієї імпрези стала перед учасниками на ввесь ріст - вона й не послабла через цілий час його тривання.

Тому теж Студентський Ідеологічний Конгрес віdbився відносно широким відгомоном у нашій емігрантській пресі. Вона відзначила його не лише короткими нотатками, але й довісими рецензіями, намагалася подати підсумки СІК-у, окреслити його значення. Деякі часописи почали навіть друкувати окремі реферати, що їх виголошено на Конгресі. В цей спосіб обговорення Конгресу, - щонайменше під оглядом обсягу - перейшло поза звичайні межі, що їх звикла преса присвячувати реферуванню інших центральних студентських, а то й громадських імпрез. Але оця дискусія довкола проблем Конгресу, яка щойно почала зав'язуватись та, що від неї належало сподіватись багато основних вяснень, нагло припинилася. Не будемо тут шукати причин такого стану - їх - очевидно - більше. Не без значення тут теж такі посторонні факти, як грошева реформа, яка виразно утруднила громадсько-організаційне життя, чи хоча б постання УНРади.

що винесло на сторінки преси цілком інші питання. Тут лише обмежимося ствердженням, що обговорення Конгресу, його коментування нагло припинилося і таким чином цілість дискусії довкола СІК-у не завершена.

Але навіть ті численні статті й рецензії не вповні задовільні. Свої завдання вони виконали лише в незначній мірі. Суттєві моменти СІК-у відмічувалися в них лише на другому плані. - А так - в загальному: статті своїм характером не дуже відбігали від звітування з святкових імпрез, хоча СІК - поза заявовою його організаторів, що це один із видів святкування 25-річчя ЦЕСУС-у - зовсім не мав характеру святкової імпрези. В рецензіях про СІК - ми знайдемо мало розважань над складною і багатою проблематикою Конгресу й тут мабуть треба шукати головної причини, що дискусія над СІК-ом припинилася. Не бракувало в пресі теж таких місць, що були прямими перекрученнями тенденцій з'їзду (Українські Вісти ч. 29. „Три громи оплесків” - Українська Трибуна з 29. 5. „Студентський ідеологічний Конгрес”).

Чим це пояснити? І тут мабуть більше причин. Чи не найважніше тут те, що Конгрес своїм змістом та тенденціями відходив далеко від всіх дотеперішніх імпрез нашого еміграційного життя, він теж далеко йшов проти того всього, що в нас досі загально говорили й писали, тому й його оцінка дійсно стала нелегка. Вона вимагає деякого зусилля та витрати часу, а на це студент за науково та серед невимовно трудних життєвих обставин має небагато часу. Не без впливу тут теж і ті факти, що автори рецензій в неодному воліли не заторкувати т. зв. „дразливі моменти” - а їх на Конгресі в опінії загалу було чимало. Не бракувало теж спроб реферувати Конгрес лише під кутом осягів цієї групи, що її заступав автор - а це вже з місця ліквідувало можливість звернути належну увагу на суттєву проблематику Конгресу. Підсумовуючи, треба сказати, що з тих причин образ Конгресу вийшов в пресі - мимо відносно поважного числа статей - в загальному нецікаво, сказати можна, неосновно, іноді й невірно. Основна проблематика розгляду не дочекалась, майже все написане зводилося до ствердження, що Конгрес був винятковою імпрезою, але, чому саме він такого характеру набрав, мало думається.

Ці свої замітки проілюструємо декількома прикладами - поминаючи основний розгляд рецензій про СІК на боці, бо це з одного боку зайніло б багато місця, з другого - тільки незначно вяснило б саму суть Конгресу.

І так незвичайно обширно підкреслено культурну атмосферу Конгресу, толерантність його учасників до погляду противника. На цю прикмету СІК-у не щадили найбільше похвал. Її піднесено до основних елементів з'їзду. Найкраще проілюструє цей загальний погляд така цитата з одної статті про СІК: „Найважливішим досягненням Конгресу слід визнати факт, що всі без винятку учасники навчилися взаємно себе поважати, цінити свою думку, себе розуміти.” („Час” ч. 42 з 20 червня). Очевидно так і було. Конгрес проходив у рідко подибуваний у нас культурній атмосфері. Однак вбачати в цьому його ціль, його головне значення і осяг, ніяк не можна. Оци згідність студентської (і не тільки її) громади під час дебат Конгресу була лише його атмосфорою, але не справою, про яку йшло. Вона лише облегшуvalа переведення завдань Конгресу, але вагу Конгресові дало це, про що дебатувалося, а вже не сам факт, що учасники його не розсварилися. Безперечно, Конгрес згідливістю своїх учасників стояв у позитивному контрасті до неоднії нашої імпрези за останній час, але вбачати в цьому його основне значення рівнялося б цілковитому спрощуванню всієї суті Конгресу.

Не йнакше було теж і з’ розглядом іншої прикмети Конгресу, що її загально й без винятку підкреслила преса, із його т. зв. „соборністю”.

Дійсно в Конгресі взяла участь молодь, що її ще до недавна доводилося проживати по різних займанцінах нашої землі, особливо молодь, що до часу війни жила на території УССР. Та її участь в Конгресі виходила дaleко поза рамки стандартного соборництва, що здебільша рівнозначне із механічним комплетуванням, в країному випадкові, приставанням жителів різних сторін нашої землі. Зате на Конгресі участь "потойбічної молоді", і не лише її, а й представників її старшого покоління, мала стільки власних питоменностей, що надала самій імпрезі цілком нових, у нас дотепер майже не подибуваних імпульсів. Наявність навіть невеликого числа молодих українців центральних земель позначилася зразу поширенням горизонтів, а для молоді українського заходу коректурою їхнього бачення проблем. І на карб цього треба в значній мірі відвести виняткове значення Конгресу.

Не більше пояснити нам теж відмічення, що на Конгресі позначилися різні ідеологічні групи. Сам факт появи таких груп ще нічого не каже. Зрештою існування ідеологічно-політичних груп знаменує ще в більшій мірі громадський загал. Що не тут треба шукати осі СІК-у найкращим прикладом може послужити останній (XIV) Загальний З'їзд ЦЕСУС-у, на якому такі ідеологічно-політичні групи позначилися з неменшою силою. Але як зasadнічо різнятися цей З'їзд від Ідеологічного Конгресу!

В чому тоді основне значення Конгресу? Що сталося фактично його віссю? Думаемо, що СІК став тому замітнішою подією нашого емігрантського життя, бо він, поминаючи намагання надати його програмі форми філософічно-світоглядових альтернатив - був все ж таки імпрезою для обговорення засадничих справ нашого життя. Отже це була перша спроба зустрічі різних течій не для конкретних політичних цілей, не для „об'єднування“ чи „синтез“ але для розгляду засадничих питань. Тут саме новаторство і мабуть головна вага Конгресу. Во наше широке громадсько-політичне життя шукає конкретних, але зате мало суттєвих труднощів. Студентське життя йде усію силу на поборення труднощів засадничих, воно шукає відповіді на питання, які заторкують життя дaleко поза скоро проминаючою актуальністю. І тому воно опинилося на передових позиціях. І тому саме Конгрес, як покажчик отакого змагу, став замітною подією і тому саме й ціла суспільна опінія так живо ним поцікавилася.

Вже саме плинування Конгресу йшло по лінії, щоб скопити як предмет дебат засадничі справи нашого життя. Це найшло між іншим вираз в тому, що поважну частину порушеній проблематики означено традиційними термінами (ідеалізм - матеріалізм). Практика Конгресу однаке показала, що ці терміни для його учасників не скоплювали належно цього, що їх в першій мірі стосувалося. Тому дебати Конгресу перелилися на конкретніші предмети, а саме на політично-суспільну проблематику наших днів. І тут, а не деінде зведено головну баталію.

Так отже Конгрес поставив в начало своїх розважань конфронтацію засадничих проблем нашого життя, він шукає діагнози на сьогоднішній наш стан. Майже всі заступлені на Конгресі ідеологічні течії знаменували таке намагання. А це дозволяє зробити черговий висновок. Він не новий, його можна виразити в такий спосіб: тепер ніяка ідеологічно-політична група в міру своїх фактичних сил не може мати аспірацій на монополь у розв'язці української проблеми. Це означає, що в сучасному стані всі існуючі українські групи відносно слабі і що вже сама їх слабість наказує їм бути скромним у посяганнях і не виключати інших. Одночасно це означає, що ніяка група ще не росте в такій мірі, щоб цілому українському процесові витиснути своє п'яtno. Ми радше в стані розпражження, а не походу. Навіть найбільш агресивні і експансивні заломилися у своїх посяганнях. І

власне СІК є знаменитим покажчиком цього, що ми в стадії ферменту, з якого неодно добре може - хоче мусить - вийти, а не в стадії удару широких крил.

Із попередніх розважань висувається нове питання відносно СІК-у. До яких висновків, до яких стверджень дійшов Конгрес, до чого довели його широкі дебати? Відповідь на таке питання - очевидно - не легка, вона мусить бути позбавлена прикмет всякої категоричності. Однак її все ж таки треба знайти. Можна без перебільшення сказати, що Конгрес мав цікаві доповіді та, що дискусія була ще цікавіша. Було безперечне намагання знайти твердий ґрунт під ногами, або, кажучи ще докладніше, зусилля йшли в тому напрямі, щоби устійнити в першу чергу якісь генеральні, але незаперечні факти. Цього властиво не з'ясовано методично. Однак не зможе перечити, що намагання в цьому напрямі були недвозначні. Поставити осяги в цьому відношенні справді дуже важко і не треба дивуватися, якщо не все йшло гладко й доцільно. З такої самої причини годі дивуватися, що й шукання виходу з нашого сучасного стану не могло натрапити відразу на твердий ґрунт. Кажучи коротко: усім було спільне загальне якесь бажання, загальне відчуття „чогось“. Це ствердження не є стверженням осятів, воно означає лише те, що тепер є добрий ґрунт для пionерської роботи. Так показав Конгрес, що покищо є велике, але ще пусте місце для пionерів та, що атмосфера для творчих зусиль винятково сприялива. Це не означає, що такі зусилля мусять автоматично прийти. Та все ж таки треба це занотувати як велику зміну на країще, покищо маємо бодай деякі передумови. І тому Конгрес може бути завдатком на зрушенні, але він може бути теж завдатком на нові ілюзії.

Звідкіля прийдуть ці пionери? Можна сподіватися, що вони повинні бодай частинно вийти з існуючих груп. Не всі групи, що вже позначилися серед студентських середовищ, взяли участь в СІК-у. Це сталося із школою і для них і для Конгресу. Не можна теж виключати поставання нових чи переформування існуючих.

На самому Конгресі виявили себе чотири групи. „Націоналістичну ліву“ (хай вибачать оцю свободну назву) знаменувала, мабуть, найбільша тенденція ревідувати свої поточні позиції. Найкращим доказом цього були реферати представників цієї групи. Іноді ці тенденції „ревізонизму“ перероджувалися в шукання навмання. „Націоналістична права“ консеквентно зазначувала, що вихід із ситуації можливий єдино при збереженні давніх позицій. Серед загальних шукань, що так знаменували дебати Конгресу, вона була певною константою. Чи її позиція дійсно краща? Мабуть ні, вона випадкового характеру, вона у великій мірі є купоном із неуспіхів попередньої групи. Група соціалістів (чи „супільного гуманізму“) відважилася на два реферати та віднотовала осяги Та про тривалі успіхи говорити тут ще за вчасно. Брак „минувшини“ дозволив їй на легкий старт. Але її виступи виявили, якою загрозливою є для неї небезпека доктринерства. Реферати „християнської“ (а радше католицької) групи не викликали сподіваного відгомону. А цього треба було сподіватися, вже хоча б тому, що організаційне вивершення цієї групи на студентському терені стоїть в певній пропорції із студентською централею. Відповідь на це питання, чому передова ланка цієї групи, хоча була присутньою на Конгресі, не позначилася живим словом в дискусії варта основної застанови в першу чергу для неї самої.

Ідеологічний Конгрес був під ще одним оглядом - явищем у нас новим. На ньому не йшло про голосування, ні про участь в кермі студентських установ. Це давало шанси навіть найменшій і найсвіжішій групі. І саме

цього нераз студентське життя потребує. Не тільки таких зборів, де великі групи діляться впливами й заглушують малих, але й таких зборів, де всім дано ті самі можливості. І це варто собі затягнути.

Підсумовуючи міркування над Ідеологічним Конгресом, треба сказати, що був він вислідом цієї ситуації, що заінтувалася серед студентського загалу, себто процесу диференціації студентського середовища. Ясна річ, що момент політичного світогляду грає в цьому процесі велику роль. В неодного, що приглядається до цього, постає питання: що далі, який кінець? Ідемо до розпорощення і розбиття, чи до чогось іншого? Тут треба відповісти, що процес цей належить повітати, хоч і ясно, що він не без небезпек. Коли заіннують певні речі, він може дійсно покінчитися головною атомізацією студентського життя. Та все ж таки його боятися не будемо, бо ні що не заступить того ферменту, що тепер відувається в окремих студентських скупченнях. Зорганізуванням Конгресу студентська централья пішла назустріч цьому процесові. І тут причина неочікуваного відгомону цієї імпрези, до якої чи то в дебатах, чи на сторінках студентських публікацій доведеться ще нераз повернути.

Проф. ЮРІЙ ШЕРЕХ

ЧЕТВЕРТИЙ ХАРКІВ *)

„Що се таке?.. крий Матер Божа!” — аж скрикнула Івга, з гори побачивши вже не свій, а губерський город; сплеснула руками і не зна, куди і розглядати. Так дух і заньмається, і у жи-воті похолонуло. „Дивлюсь, каже собі, дивлюсь, і кінця не видно. А церков же то, церков!.. А хором же то, хором!.. Ну, тут коли не пропаду, то добра буду... Та вже ж!” — „Як у лісі хожу, аж сумно було! Народу на базарі — не протовищся, а нема ж тобі ніякісінського знайомого! Ніхто тобі не кланяється, ніхто ні об чим не пита.” Сльози мене, каже, пройняли! Блukaю, як та сирота. Задзвонили до церков — та й дзвони ж! аж і досі у вухах гуде! — я й пішла до самої великої та до хорошої церкви. Що ж? Мене салдати і не пустили; вже я і гривню давала, не пустили та й не пустили”.

Так сприймають Харків люди патріярхального села, герої Квітчиної „Козир-дівки”. Чужою і незбагненою озією. А ще ж не так давно і Харків був патріярхальною слободою!

*) Стаття написана як післямова до книжки Леоніда Лимана „Повість про Харків”. Через те, що видання книжки затримується (уривки з твору були вміщені в „Арці” 1948 ч. 2 і в „Українських Вісٹях” ч. 18), а стаття ставить проблеми, що виходять за межі повісті, редакція наважується пропонувати її Шановним Читачам тепер. У тексті статті використано низку формулювань з твору Л. Лимана. Щоб не переобтягувати текст великою кількістю лапок, автор дозволив собі окремі вислови включити в текст, не відзначаючи цього. Публікуючи свою статтю поза книжкою, для якої вона перевісно була призначена, автор, був би радий, якби цим викликав інтерес до книжки і сприяв би швидшій появлі її у світі.

Редакція.

Невідомий рік його народження. Десь у середині XVII століття стомлені війнами Богдана Хмельницького і початком Великої Руїни оселилися тут ті, хто хотів тягар козацького життя проміняти на ідилію спокійного хліборобського ладу розмірно мирної Слобожанщини. Та ідилії в історії тривають недовго. Поволі, але певно на лагідні слободи спадає з півночі тінь зажерливої Москви. Хутори стягаються в місто. Виростають ремісничі квартали. Ще вчить української мудrosti Грицько Сковорода, а поруч на горі над Лопанню виростають „Присутственные места”, а по другий бік річки, за мирними вулицями Чоботарською, Коцарською, поруч мирної Ганчарівки виростає другий символ режиму — тюрма: острог, як називає її Квітка. І патріярхальний український світ із острахом і нерозумінням дивиться на потвору, що виростає поруч, на його ж землі, його ж працею й коштами...

Минає яких сорок—п'ятдесят років — і література лишає нам нове свідчення про Харків. Не дивно, що цього разу воно належить перу російського письменника. Бо Харків стає чимраз виразніше випадною брамою наступу Москви на Україну. Антін Чехов пише про Харків як про брудне і небруковане місто російського купецтва. Уже втягнулися в орбіту міста навколоїшні українські села: Панасівка, Журавлівка, Москалівка, Заїкізка, Основа, Холодна Гора. Уже закладаються нові побічні осередки, — і вони вже носять не українські імена: заводи групуються на Петінці; Рацікіна дача, Тюріна дача... В місті тон задають купецькі династії: Жевержесвих, Пономарьових і Рижових, Уткиних, Серикових, Ігнатович, Соколових... Вони тягнуться з півночі, принаджувані багатством української землі. Нидіють старі слободи. Розбудовується новий центр міста. Російський капітал вкупі з французьким і бельгійським розбудовує Донбас. Харків стає воротами Донбасу. Ворота отвором розчинені на північ. Покоління українських просвітян — у відступі і в обороні перед насуванням чужої сили. Харків для них ворог.

І от у вибуху Української Національної Революції 1917—1920 років українська стихія знов вливається в місто. Короткими шквалами, повсякчас відкидана силами з півночі. Але вже вдирається. Чужа сила, змущена номінально визнати Україну, навмисне столицею України проголошує Харків: якщо досі він був навстіж відкритими воротами з півночі на південь, то чому б йому й тепер не виконувати цю ролю? Але українську стихію, що вийшла з берегів, уже не загнати в спокійне річище патріярхального селюцтва. Вона приймає виклик. Харків — столиця України? Гаразд. Тоді зробімо Харків українською столицею. Більше: зробімо його осередком і символом нової України. Відступу біль-

ше не буде. Час Івг, що побожно-злякано оглядали дивовижі міста, скінчivся. Харків буде українською столицею української України.

Був Харків слобід, хуторів і ремісників. Був Харків — провінційне купецьке місто неісходимої і безвихідно-сирої російської імперії. Тепер Хвильовий проголошує третій Харків: символ українського урбанізму. Здібленої і м'ятежної України. О, він знає біографію міста: „Чудово: смердюче, промислове місто велике, але не величне — забуло слобожанське народження, забуло слобожанські полки, не утворило американської казки: не йшли будинки в хмари — чудово, воно ховає сьогодні в своїх завулках криваві легенди на сотні віків”. Разом з Тичною він може спитати: „Харків, Харків, де твоє обличчя? до кого твій клич? Угруз ти в глейке многоріччя, темний, як ніч. Угруз ти так: між горбами тупу на 'днім місці, тупу'. Але разом з Тичною він знає, куди проривається новопостала столиця: в український степ, в українську стихію: „І раптом прорвався мостами — і вже ти в степу! I вже тебе віте” — розгони, одгони і гон!.. Ex! чор!тового сина; отут уже ти невгомонний”.

Нехай „над твоєю весною такий іще вітер і сніг. Сніг-мочар, березневий дощ-мочар”. Нехай тільки „вгорі годинник горить над тобою, над твоєю, над нашою головою”. Але таки горить. I вже березень. Прийде літо. Загоряється вогні. Буде оновлена Україна. I тоді Хвильовий вигукує: „Я безумно люблю город”:

„Ніч. Весна. Громить повінь. На дальньому костольі горить огонь і теж творить поему. Я мовчу. Марія мовчить. На мосту тихо, і тільки мутні води клекочуть і тікають у невідому даль. Тоді я знову пізнаю, як я безумно люблю город. Уранці, в городі, де незнайомі вулиці, а по них проходиш якось невідомо й задумано: приходять і зникають давно забуті тіні іхтіозаврів, і розчиняється рожеве вікно в майбуття. Гарно приїхати в город із села, коли в кварталах дрімаєтиша, дрімають візники, а по вулицях метуть дверники, коли в городі прокидається ранок і гулко цокотить фаетон, а потім —

змовкне.

— Слухай, Nicolas! Коли я думаю про міські квартали, я думаю, що я чула юнка з голубими прозорими віями, що я амазонка і джигітую десь у заозерних краях... Слухай, Nicolas!

Ніч. Весна. Громить повінь. I тікають мутні води в невідому даль.

Ніч.

Весна.

Міст.

Марія”.

Покоління запальнооких романтиків, покоління юнок з голубими прозорими віями рушило на завоювання Харкова. На подолання провінційного спокою. Ви проголосили Харків столицею України? Гаразд, ми зробимо його таким. Ми сповнимо його українським змістом. Третій Харків — Харків Хвильового і ВАПЛІТЄ, Курбасового „Березоля”, виставок АРМУ в залах колишнього монастиря, непримиренно-палких диспутів у Будинку літератури ім. Блакитного на Каплунівській, Курсів Сходознавства, українського студентства, українського походженням, душою, програмою і прагненням, поволі українізовуваних заводів і установ, неповторний, невідтвірний, сповнений життя і безуму-дерзання. Третій Харків, Харків нашої молодої молоді.

Третій Харків за адміністративним поділом був столицею такої собі УССР. Але його ідеологи і його покоління духовно стверджували його столичність і в своїй творчій мрії підносили його на рівень центру світового. З цим помиритися Москва не могла. Ідеологи покоління і все те покоління, що наважувалося мислити, мусіли бути знищені. 13-го травня 1933 року лунає постріл у кабінеті Хвильового. Перестає битися серце Скрипника. За справу береться ГПУ. Сотні, тисячі і десятки тисяч харків'ян після допитів на Совнаркомівській і Чернишевській прощаються з життям, розстріляні чекістом або відтранспортувані на північ і схід. Вночі таємничо зникає з майдану пам'ятник Блакитному-Елланові. „Березіль” робиться казенним „театром ім. Т. Шевченка” і ставить етнографічне „Дай серцеві волю, заведе в неволю”. Поруч засновується „Театр русской драмы”. Закладається російська газета „Красное знамя”, а український „Харківський пролетар” перейменовується згодом на „Соціалістичну Харківщину”: хай мужики ще читають українську газету, але місту потрібна російська — як кожному провінційному місту неісходимої російської імперії. Ніяких столиць, ніякої України. Вирок м'ятежному третьому Харкову вивершують два акти: голосно-прилюдне перенесення столиці до Києва і — тихцем, непомітно. вночі — зрівняння з землею могил Блакитного, Скрипника, Хвильового. Третій Харків, оспіваний так пристрасно і ніжно, так велично і так людяно, з такою гордістю і з такою ліричністю Хвильовим, поховано. Без некрологів, без надгробних слів. Під гробове мовчання.

А ті, хто лишився? Оті, кого „оковано, омурано”? Що становив собою четвертий Харків: гніздо свідомих бунтівників чи кубло „чесних” обивателів нового режиму? Як він жив, чим він дихав? Про це підсовєтська література не сказала досі нічого (говоримо про літературу, не про макулятуру — та, звичайно, щось верзла про стахановців, про жити стало краще, жити стало

веселіше, про квітучі міста квітучої України, — але, хвалити Бога, — є слова і цілі книжки і навіть цілі бібліотеки, які ніби сказані, написані, — але водночас не існують. Просто не існують! Істина, якої ніколи не зрозуміють графомани, що квапляться видати свої твори, і душителі літератури, які розглядають письменників як фельдфебелів). Про це підсоветська література і не скаже нічого. Бо четвертий Харків — це має бути за всіма плянами партії і уряду суцільна провінція. А як же посміє вона сказти, що це провінція? Таж коли провінція усвідомлює й каже, що вона провінція, — це вона робить перший крок до того, щоб перестати бути провінцією. А цього Москва, законодавець і суддя підсоветської літератури, ніколи не дозволить. Бо вся політика Москви спрямована на те, щоб усю Україну тримати в стані і на рівні сирої провінційності.

І стан четвертого Харкова — це стан Чернігова, Кам'янця і... Києва — і всіх міст завойованої України. Тільки що в третьому Харкові особливо пишно й велично розквітла була мрія про столичність, і тому особливо разочай тут контраст із занепадом і нидінням четвертого Харкова. Тож не помилимося, скавши: четвертий Харків — це вся Україна сьогодні, хіба може покищо з винятком „возз'єднаних” після 1939 року областей.

Чи ж треба говорити, що пізнання четвертого Харкова — *conditio sine qua non* розгортання українського визвольного руху і здигнення нової української держави? Дуже легко вимріяти собі таку еміграційну вежу з слонової кости: я з совстами нічого спільногого не маю, в жадні компроміси з ними не заходив, я чистий і незайманий! Але народ український живе в четвертому Харкові, там він бореться і пристосовується, гине і виживає, існує і мислить, буде і терпить. І тільки він, тільки цей народ може бути суб'єктом визвольного руху і державного будівництва, а роля „чистих” з еміграції в найкращому випадку полягатиме в тому, щоб дати цьому четвертому Харкову перший поштовх до руху. А щоб дати цей перший поштовх, вона мусить розуміти людину четвертого Харкова, вміти перейнятися її болями, мислити її думками, говорити її мовою. Якщо цього не буде, то роля еміграції в майбутній історії України зайде мало не до нуля.

Тому з погляду державної рації, з погляду потреби здигнути згодом п'ятий Харків, який мислитимемо і поводитиметься велично й суворенно, який поруч Києва, Львова, Одеси і всієї нечисленної маси міст і сіл українських почуватимемо себе осередком української ідеї і тому — духовою столицею, — з цього погляду нема перед нашою науковою, нашим мистецтвом завдання важливішого, відповідальнішого й нагальнішого, як пізнання й усві-

домлення ментальності і всього духового обличчя людини четвертого Харкова.

Першим голос забирає тут Леонид Лиман своєю „Повістю про Харків”. І як би не ставитись до цього твору як до явища мистецького (тут не місце про це говорити, можна буде про це сказати в критичних статтях), але мусимо ствердити, що в нашій еміграційній літературі це може перший неемігрантський твір. Твір, повернений не в минуле, а в сучасне і тим самим у майбутнє. Твір сміливий, написаний з живого досвіду, зігрітій, напевно, многорічним вдумуванням, осмислюванням і болінням з приводу баченого, відчутого, пережитого. Перша ланка в — будемо сподіватися — правдивому відтворенні четвертого Харкова. Правдивому зовні — бо факти і образи цілком реальні і життєві. І правдивому доглибно — бо жадні партійні чи особисті програми не змушували автора переінакшувати або перекручувати справжнє. Тому серед таких численних у нас непотрібних і мертвих або зфальшованих і скособочених дискусій, дискусія про харківську повість Леоніда Лимана могла б бути особливо доцільною й корисною.

У цих зауваженнях ми не беремося ані дискутувати з повістю чи з приводу повісти, ані навіть відкривати таку дискусію. Іх завдання менше й вужче: підкреслити ті риси людини четвертого Харкова, які визначив як типові автор твору, кинути погляд на те, з яких причин ці риси постали і як вони можуть у далішому розвиватися.

Ми в червні 1941 року. Перед нами покоління двадцятидвілітніх. Трошки арифметики, яка багато чого допоможе зрозуміти. Ці люди народилися десь 1919 року. Советська газетна штамплотгія знає серед багатьох інших трафаретів і такий: „ровесники жовтня”. Це ще молодше покликання. Постріл Хвильового пролунав, коли їм було 13—14 років. Отже, третій Харків пройшов повз них — вони не знали його, поки він жив, а після його ліквідації влада добре подбала, щод вони про нього нічого не довідалися. Це покоління майже не знало вже звичаєвости старого українського села — колективізація, що підрубала традиції сільського побуту, застала їх десяти—одинадцятьрічними. Це покоління не знало буйного ренесансу української духовості двадцятих років. Старші про це з ними, звичайно ж, ніколи не говорили. Воно не знало вже історії України і навіть „руської історії” — воно виросло на „історії ССР”. Українську літературу воно знало в межах хрестоматій Новицького, Пільгука і Шаховського. В вісімнадцять років через нього перекотилася страшним шквалом ежовщина, — але причини й коріння її лишилися поколінню незрозумілими — і тим страшнішою була ду-

шевна травма, що розум не бачив її причин. Це покоління виросло в політгодах, комсомольських зборах, в засвоєнні захисного способу говорити й поводитися, воно виросло без дискусій, його філософія обмежувалася на гаслах партії, а його авторитетами могли бути тільки Маркс-Енгельс-Ленін-Сталін, бо ні до кого іншого воно не мало доступу.

О, це була страшна школа. І першим наслідком її стало те, що ця молодь не була до кінця молодою. У героя повісті в 22 роки — сивина. Це, коли хочете, символ. Свого часу Хвильовий звертався з пристрасним одчаем романтичного захвату до молодої молоді. Це не була гра слів. Уже тоді він бачив своїм проникливим зором поста ріння молоді. Уже тоді він бачив, що молодь утрачає свою здатність перекидати світ. А чого варта молодь, що не хоче перекинути світ? Хвильовий кликав молодь бути молодою. Але саме цього найбільше боявся режим. І він доклав усіх зусиль, щоб зробити молодь старою. Він мав досягнення.

Молода молодь нестримним натиском штурмує світ. На барикади — ось її гасло. Стара молодь четвертого Харкова старається пройти по світі, ні до чого не доторкнувшись, нічого не порушивши, не зачепивши. Вона боїться питань про себе і тому не питає інших. Вона воліє знати менше про інших. Це безпечніше. Вона не любить людей і боїться їх. В глибині душі — це самотники, хоч і удають з себе громадських людей і активістів. Вона виростла в обмеженнях: харчів, одежі, електроstromu і — головне — щирості. Вона рятується в стандарт: не виділятися, бути, як усі, говорити чужими словами, носити стандартну одежду. Так безпечніше. Так спокійніше. Краще менше жадати від життя. Аскетизму ніхто офіційно не проголошував, але фактично він панує. Ідеалом людини стає слімак: кожної хвилини могти сковатися.

А це не легко. В 20 і 22 роки прагнути бути слімаком. Зректися почуттів. І так боляче, так до безсороности хочеться часом бути щирим. Однаке ні можна. Щирість сприймається як провокація. У цій країні й любов „підщивають” під політику і обговорюють на партійних зборах. А почуття все таки потрібні. Не може без них жити людина. І тут система приходить на „допомогу”. Вона створює ерзаци почування. Як є спеціальні розподільники товарів — для привілейованих, так формується і пляново розподіляється штучне щастя. В пропорції невеличкій і державно регламентованій відпускає держава кусники штучного щастя, кусники імітованих почувань. Можна навчитися танцювати. Можна подивитися на віденський фільм „Великий вальс” (пробачте: звичайно ж „Большой вальс”). Є гра в сентиментальність: циганські романси, солодкі вуличні пісеньки. Є звору-

шливі історії про те, як червоноармієць дає дорогу на кладці ви-зволеній галицькій незаможниці. Є офіційно запроваджені сло-весні штампи про те, що ніхто так любити не вміє, як советська людина, що ніде немає такої гармонійної родини, такого щасли-вого життя. Коли слимакові вже не сила більше сидіти в своїй хатинці, коли підпорожніому молодикові не сила більше ви-ступати з казенними промовами, - тоді він може на короткий час зануритися в цей світ ерзаців почуття: романси Ізабелли Юр'євої і сльозливі пісеньки Вадима Козіна до його послуг в оригінальному виконанні і на патефонних платівках.

Слимаковість духового життя і механізованість прилюдного породили ерзаци почуттів. Ерзаци почуттів зроджують відчуття фальщу. За красивими і наскрізь скомпромітованими словами про чистоту, любов і дружбу ховається ніщо, ховається брутальність, казенщина й гідь. Так постає **ніглізм** советської молоді. Думати одне, а говорити друге. Говорити одне, а робити друге. Навіть на еміграції нас іноді вражає, як схильні брехати люди советського виховання. Часто навіть без потреби й мети. Це не їх вина, і в тих обставинах це навіть не вада. Це риса загальна й природна — і це один з головних засобів самозахисту, що переходить згодом у плоть і кров. В тій країні, де закони тільки забо-роняють і ніколи нічого не дозволяють, можна діяти тільки не-широ. Там перемагають сильні й хитрі, але вони повинні удавати боягузів, повинні личкуватися під пересічних і ординарних. Змі-стова вартість слів від вічного повторення штампів, від загаль-ної забріханості там зужита і дорівнює нульові. Все одноманітне і зуніфіковане, як меню в робітничій їdalni. (Автор цих рядків якось зайшов у ресторан у Херсоні. Всі їли те саме. Він спитав: Чи нема за більші гроші чогось іншого? Йому відповів завідальні не без почуття гордості: У нас для всіх одно меню.) Знечінення слів і банкрутство слів викликає знечінення і банкрутство зміс-тів. Кожний дбає тільки за себе. Тріщать кості - це люди їдять людей. Але про це не говориться. Ніколи! Людина людині тут у тисячу разів гірша за вовка. Але про це не говориться. І немо-лодому молодикові, що від дитинства (сумного дитинства на под-вір'ї казеного житлокоопу і в муштрі воєнізованої школи) сту-пає до старости, такі поняття, як любов, шляхетність, патрі-отизм, - здаються тільки марнimi штампами, тільки матеріалом для дешевої демагогії. Може він сам в цьому не признається, — але так він в дійсності відчуває.

Обережність, забріханість, цинізм, ніглізм... І в глибині ду-ші людина відчуває: щастя нема, народу нема, батьківщини не-ма. Що ж є? Є тільки брехня, брехня, брехня. І єдине, що є ре-ального, - це я. І єдине, що можна і треба робити, - це зберегти

оте я в страшному і такому неутульному, такому наскрізь фальшивому світі. Ніглізм проявляє себе кар'єризмом. Система охоче йде назустріч. Спритного пристосуванця чекають ордени і медалі, власне авто і спецрозподільники, вілли в Сочі і сталінські премії. Так спрямуймо ж нашу енергію не на боротьбу з системою, а на чавлення конкурентів, на пробивання собі кар'єри, на краще пристосування. Підставляй іншим ніжку (але потай), борсайся хитро й підступно (але тихцем), за всяку ціну лізь у гору, збиваючи інших (але без крику). Так виростає кар'єризм і нестримний егоїзм цього покоління. Жорстокість і честолюбство. „Ми всі тепер кар'єристи”, - говорить Леонид.

І так виростає найнесподіваніше: його абсолютна аполітичність. Це може здатися парадоксом. Як, люди, що іх життя наскрізь пронизане політичністю, люди, що навіть у найприватнішому побуті говорять партійними гаслами і газетними штампами, - ці люди аполітичні? Одначе це так. Громадське життя з усіма його „навантаженнями” глибоко огидне цим людям. Де можна, вони рятуються брехнею. Де не щастить, - з огидою тягнуть навкучливу лямку.

А поза тим - нічого, порожнеча. Дія відбувається в червні 1941 року. Точиться поза межами ССР страшна війна. Кожна мисляча людина не може не розуміти, що пожар от-от перекинеться і на схід Європи. Але про це не пише преса, діставши відповідні інструкції ще в вересні 1939 року. І герой повісти дбають про те, щоб лишитися в аспірантурі, щоб не потрапити на провінцію, щоб уникнути мобілізації до авіаційних шкіл, про те, одне слово, щоб якось викрутитися, якось улаштувати своє особисте, приватне життя. І тому вибух війни приходить так зненацька, і тому він не викликає жадного ентузіазму і героїзму. Покоління це аполітичне, бо і політика стала брехнею, бо воно вкрай затомізоване. Кожний за себе, про себе, в собі. Поза собою - нічого, крім брехні.

Коло нашої аналізи замкнулося. Ми почали від слімаковости - і ми закінчили слімаковістю. Світ замикається у скойці. Поза скойкою - нічого світлого, порядного, чистого.

І якби тут автор поставив крапку, то його книга була б книгою од чаю і смерти. Вона означала б „Finis Ucrainaæ”. На щастя, це не так в повісті Леоніда Лимана, і це не так у дійсності.

Покоління - навіть найбільш стандартизоване й змеханізоване — ніколи не цілість. Вона складається з прощарків. Вихованці села не тотожні з вихованцями міста. Робітники з новою партійно-бюрократичною верхівкою. Навіть першокурсники-студенти з випускниками. І ще важливіше: воно складається з лю-

дей. Люди покоління мають спільні риси, але це все таки індивіди. Ніколи ніяка система не зрівняє людей доглибно, духово, душевно. Покоління четвертого Харкова теж не протоплазма. Це люди. І тому кинута в повісті фраза (яка ж страшна, коли вдуматися в неї!), що Харків - жива, ще незасипана Помпея (А Харків - це ми вже знаємо - це ж усі Харкови, це вся Україна), — ця фраза стосується тільки до большевицького Харкова, але не стосується до Харкова українського.

Є люди, які почувають себе в багні советчини, як риба в воді. Це мерзотники й кар'єристи - і тільки. Такий Дніпровий. Їх одиниці. Всі інші більше чи менше, гостро чи притуплено, з надривом чи змертвіло, - але хоч часами, хоч інколи відчувають фальш життя, фальш системи. Тоді приходять думки про випадковість і недоречність життя. Тоді гістерично ридає Марія. Тоді Софія по-дитячому думає про самогубство. Тоді Леонид насліп, наївно кидається ва-банк - на шлях „прекрасних катасстроф”, - вкладаючи якусь частку своїх інтимних, щиріх думок і помислів у доповідь для... партійців і комсомольців свого інституту.

Своїх інтимних, щиріх думок і помислів... Так, за малими винятками молодь четвертого Харкова інтимні, ширі думки і помисли все таки зберегла. Режим їх не викоренив і не викоренить. І тут лежить надзвичайної ваги момент. Зерно майбутнього. Але ступеня визріlosti, оформленості, систематизованості цих затаєних думок не слід перебільшувати. Справді: кожний — за винятком небагатьох бездушно-ствариніліх одиниць — усвідомлює: щось не так. Але, поперше, кожний усвідомлює це в собі і для себе, бо всі в четвертому Харкові затомізовані і звуконепроникливим скляним муром взаємного недовір'я обведені; подруге, він не може обратися до коренів зла, бо нема доступу до джерел критики, нема виходу в інші, крім офіційного, площини мислення. Одним здається, що вся справа - в конфлікті поколінь. Марія бачить свою правду, але їй здається, що її мати, стара комуністка, теж має правду, свою правду. Інші так звикли мислити в клясовій площині, що інакше не можуть мислити взагалі. Навіть такий Сіровий, пристосуванець і нахаба, навіть він говорить про „паразитів” у советському суспільстві і ладен виступати проти них, хоч і за советський лад (Це ж, власне, і програма власовщини!). Навіть він щось говорить про свою селянську клясу. І найрозумніший, найпорядніший з усіх Леонид, який усвідомлює навіть те, що режим потоптав і чавить людину, що ідея людини, як він формулює, перебуває „в стадії теоретичності”, навіть Леонид з його великим і невичерпним ідеалізмом і жертвенністю (бо що таке його виступ з доповіддю, що таке його

боротьба з Дніпровим, як не вияви ідеалізму й саможертовності?), навіть він, висуваючи для себе ідеал суспільства, де всі мають рівні можливості, але нерівні осяги, висуваючи ідеал „прекрасних катастроф”, - не розуміє, що здійснити цей ідеал означає, насамперед, повалити советський лад і визволити Україну.

Так, під усіма цими мріями про провід „селянської кляси”, про справедливість, про ідеальне суспільство в суті справи лежить ідеал незалежної української (в розумінні відповідності суспільного ладу національно-психологічному типові і його ідеалам) України. Але ніхто, ні один з героїв четвертого Харкова не мислить національними категоріями. Їх вчену мислити категоріями клясовими. Життя навчило їх мислити категоріями матеріальними і часто навіть просто шкурними. Але ніщо, ніде, ніколи не вчило їх мислити національними категоріями. А тільки з цих позицій вони могли б дати бій режимові, окупаційному режимові Москви. Національне в них, звичайно, існує, але воно загнане в підсвідомість.

Леонид говорить про „поїзди моєї країни”. Це не помилка. Це дуже тонко скоплений штрих. Попри все ССР здається йому його країною. І коли він говорить про любов до свого Харкова, розумом він не скоплює, що цей Харків - і його, і не його (.На напій не своїй землі"). Він неусвідомлено відчуває це. Марія, повернувшись з Галичини, констатує здивовано, що ніде в світі „нас” не люблять, бо „у нас” - неінтелігентна влада. Тут уже зроблено крок до відмежування себе від влади, але це „ми” і „нас” - це знову ж данина традиційному вжé для цього покоління поняттю единого советського народу.

І тут, власне, головна причина, чому перед війною це покоління не могло дати бою окупаційному режимові. Не можна дати бій, не маючи поля бою. Полем бою з советським режимом може бути тільки мислення національними категоріями. Цього мислення з тяжкою працею і мукою доходив третій Харків. Цього мислення бракувало поколінню четвертого Харкова.

Так, режим навчив цю молодь бути брехливою і жорстокою, прищепив їй слимаковість, шкурництво, егоїстичність і нігілізм. Але всі ці риси не стали органічними рисами ества цього покоління, за винятком одиниць. Бо покоління зберегло і пронесло відчуття фальшивості всього того, в чому його виховувано. А це надзвичайно багато. Бо відчуття фальшивості означає брак віри. А брак віри в підсоветську систему при відсутності віри в щонебудь інше (через незнання того іншого) означає, що душевні сили цього покоління спали нерозтрощені. І якщо в пристосуванні

покоління до режиму ключ до однієї сторони духового життя покоління, то в нерозтроченості душевних сил - ключ до другої сторони його духового життя. Перший ключ відкриває негативи, другий - позитиви. Ті позитиви, які сповняють нас вірою в майбутнє України, які забезпечують майбутнє відродження найкращих традицій третього Харкова.

Якщо не можна виявити себе в діянні й слові, то чи не підуть запаси кумульованої, невитраченої енергії на внутрішнє збагачення людини? Можна позбавити людину майна і розірвати її зв'язки з іншими людьми. Але не можна розкуркулити мозок, - говорить професор у „Страху“ Афіногенова. Правда, і тут не все просто, легко й прямолінійно. Людина може бути поставлена в такі умови духової ізоляції, що процес її мислення хоч і не припиниться, але гальмуватиметься, систематично викривлюватиметься і головне — не зможе викристалізуватися в чітку й самостійну систему. Ми вже бачили, які успіхи має режим у цьому напрямі.

І все таки розкуркулити мозок не можна. Колосальна жадоба життя, величезні ресурси невитраченого душевного здоров'я, які молодь четвертого Харкова несе в собі як спадщину цілинного українського світу і яким вона не може знайти розумного і доцільного застосування в спотвореному житті, вона пускає на збагачення себе знанням. Тут теж шляхи їй перегороджені, і скрізь вона знаходить тільки партією і урядом установлені препарати і ерзаці. Але може ніколи українська молодь не виявляла такої пристрасної, такої ненаситної, жадоби пізнання світу, свій і чужий, не рвалася так до збагачення свого мозку.

Стиснена в своєму розвитку, спрямована в вузьке річище практичного життя, відгороджена від абстрактів, ця жадоба життя і знання витворює покоління людей технічної вміlosti, практичної зоріентованості, уміння виходити з найтяжчих ситуацій, великої конкретності мислення і зібраності волі. Це покоління не конче матеріалістичне, але воно цілком цьогосвітне. Воно цупке до життя йому чужі туманні далі, але воно — хай часто неусвідомлено — відчуває ідеальне в конкретному; його поезія - поезія відчутих деталів живого існування, не позасвітностей і неокреслених спекуляцій. Є в ньому риси творців, будівничих і завойовників, хоч ці риси покищо - підкреслюємо: покищо - не мають точки прикладення.

З невитраченості душевних сил, з невичерпної жадоби пізнання світу і опанувати його постає ненависть покоління до обмежень і рамок. Це покоління в істоті своїй - не провінційного, а імперського характеру і способу мислення. Тому воно ніколи не

погодиться з расовими обмеженнями, з національною замкненістю, з муштровою і самовдволеною обмеженістю. Йому лишається чужими вимірена однomanітність і нудна, тісна регляментованість німецького бургеського життя, - як це з граничною опуклістю розкрив Леонід Полтава в своїй „Пані Герті” - одній з найкращих автохарактеристик цього покоління. Це покоління не на папері, а серцем і розхрістаними грудьми відкрите вітрам з чотирьох сторін світу, воно їх приймає і сприймає, більше: воно жадібно ковтає їх. І цим воно стоїть незмірно вище від своїх однолітків з-за Збруча, які в масі здаються йому пласкими і непривабливими, хоч дечого воно могло б і там навчитися (як і навпаки!).

Це покоління ненавидить муштру і обмеженість. Воно виросло в умовах повної ліквідації феодальних пережитків, які й досі тяжать над молоддю Європи. Воно не знає чинів і титулів; воно не цілує ручок, воно підходить до кожної людини як до свого і рівного. Воно прагне широти і віри, поезії і людяності, дружби і чистого кохання. Воно стужене за справжнім людським життям. Воно інстинктивно тягнеться до такого свого, яке відкрите всьому доброму чужому.. Воно здатне прийняти все, крім вузькості, забріханості, обрядовости. Його очі жадібно розкриті і зоряте. Але вони повернені вперед, а не назад, і це покоління не повернеться в загорожі старої провінційності, скільки б добрих рис ця стара провінційність у собі не мала і якими б модерними кличами вона сьогодні не личкувалася. Перед нами покоління зовнішньо звижнених, але внутрішньо здорових людей, спрагнених життя і людяності. Воно тільки не знає, що справжнє життя і людяність для нього звуться — Україна. Йому бракує переємного зв'язку з третім Харковом. Воно в шорах страшної і чужої системи.

І тут ще раз замикається поле наших спостережень і міркувань. Ми констатували на початку передчасне постаріння молоді четвертого Харкова — тепер ми говоримо про те, як нерозтрачену вона зберігає свою молодість. Ми констатували, що вона живе ерзацами почувань — тепер ми бачимо, що за цим ховається справжня сила й глибина почувань. Ми спостерегли нігілізм її — тепер ми бачимо любов до життя і засновки віри. Ми відзначили забріханість і цинізм, — але тепер ми бачимо, що це оболонка, за якою ховаються жадоба щирості і здатність до дружби й любови, товариськість і людяність.

Суперечності? Так. Що ж, таке життя. Людина ніколи не пласка, ніколи не схема. Людина завжди контрасти і співжиття взаємовиключих протилежностей. Це ще зростає в обставинах, що не дають людині розкритися й виявитися. Несполучне? Ні,

сполучне в теорії і сполучене в практиці. Покоління живих і сильних, хоч з полудою на очах. Покоління українське, хоч воно само цього не знає. Спадкоємці третього Харкова, хоч вони і не знають про його існування. А це означає, що коли поколінню розкриються очі, коли воно зможе бачити, коли його мислення перейде в поле інших категорій, які йому досі були внеприступнені, зокрема в поле мислення національними категоріями, то в його душі спалахне нова віра. І сила спалаху цієї нової віри буде прямо пропорційна силі того гніту, під яким досі та віра була розчавлювана. А це буде сила нелюдська.

І тоді здобудеться відкрите поле бою, тоді, як сухе лушпиня, відлетять ніглізм іegoїзм, себелюбство й передчасний ста-речий пессимізм. Тоді це покоління дасть бій — і воно матиме шанси його виграти.

„Повість про Харків” тільки дещо говорить про це, показуючи скupo і в натяках, як у герой починають розкриватися очі спершу під впливом вражень від „визволених” земель, потім від такого раптового розкладу советської влади і загальної деморалізації під час німецького наступу, а потім — і головне — в жорстокій правді нищення нації нацією в війні. „Повість про Харків” тільки ледь-ледь підносить краєчок завіси над цими процесами. І правильно робить. Бо процеси ці ще тільки почалися, і було б найвінним і надмірним оптимізмом їх уже тепер переоцінювати. Бо це вже мав би бути твір про п'ятий Харків, той, що ствердить себе духовою столицею землі української поруч Києва, Львова, Полтави, Ужгорода і незчисленного числа міст і сіл українських.

А ми покищо маємо справу з четвертим Харковом, і повість Леоніда Лимана — твереза і документальна, невблаганна в своїй правдивості (хоч, звичайно, тільки часткова) і саме тому на перший погляд така страшно пессимістична, а при глибшому вгляді така оптимістична — свідчення людини покоління про своє покоління, покоління четвертого Харкова. Слова жорстокої критики і глибокої віри. А ніцо тепер так не потрібне цьому поколінню, як найжорстокіша, найневблаганніша критика і найглибша, найсвятіша віра. Віра в себе віра в Україну. Бо Україна сьогодні — не живі трупи другого Харкова, не живі трупи з-поміж еміграції, не лицарі ідіотичної, з чужих зразків скопійованої псевдоелітарности, а воно — покоління четвертого Харкова.

Із новин світової політичної літератури -

Гуліельмо Ферреро: „ВЛАДА-Про невидимих опікунчиків духів Держави”*)

Гуліельмо Ферреро, видатний італійський історик та політичний мислитель, уславився перед Першою Світовою Війною великим, п'ятитомовим циклем про „Велич та занепед Риму”. Не помиривши, як переконаний ліберал, із фашистським режимом, пішов Ферреро в 1930 р. на еміграцію до Швейцарії, працював професором університету в Женеві, де й помер у 1944 році. Книга, п. з. „Влада. Про невидимих опікунчиків духів Держави”, що про неї тут говоритимемо, є останнім твором Феррера, плодом його довголітніх роздумів. Його політичним заповітом.

Наший читацькій громаді Ферреро не повинен бути цілком невідомий. Найталановитіший галицько-український історик, пок. Степан Томашівський, високо цінив Феррера й переклав та опублікував в берлінському видавництві „Ратай”, якщо не помиляємося, ще в першій половині двадцятих років. Феррерову студію „Руїна античної цивілізації”. Проблема про причини загибелі античної цивілізації та її останнього втілення, Римської Імперії, здавна вважається „пробним каменем” історіософічної та соціологічної думки. Причинок Феррера до цього питання вартісний і оритінальний. Катастрофа, яка постигла Римську Імперію в. III столітті по Хр., коли квітуча, непереможна світова держава за час життя одного покоління перемінилася в жахливе румовище, розглядає Ферреро як своєрідну „конституційну кризу”; конфлікт між традиційним римським джерелом правопорядку, сенатом, та імператорською владою позбавив цю останню її дотеперішньої легальної основи, сенатської санкції; у висліді цього, сама імператорська влада „зависла в повітрі” та стала іграшкою в руках розбещеної вояччини.

Сучасний окцидентальний світ багато-дечим нагадує добу скілу Римської Імперії. Тут, як і там, неповне пів-століття вистачило, щоб людство, що втішалося максимальним добробутом, тривалим миром, широко розвиненими індивідуальними вольностями, кинути в анархію та руїну поворотної хвили варварства. Країні уми сучасності ламають собі голови над причинами цієї катастрофи. Паралеля між долею античної та ново-європейської культури насовується сама собою. Тому й нічого дивного, що чимало історіософічних конструкцій (в цьому порядку також популярні теорії Шпенглера) базуються на цій паралелі. Те саме бачимо у Феррера: Його остання книга, де говориться про велику кризу сучасності, виразно перегукується з його ранішими студіями по староримській історії.

Ми напевне не зрозуміли б якслід інтенції Феррера, якби ми схотіли приняти його виводи в ексклюзивному, моністичному сенсі; мовляв, ніяких інших причин світової кризи, як ті, що про них іде мова у згаданій книзі немає. Але суспільно-історичне буття людства такий складний, многограний процес, що він допускає, а навіть вимагає, плюралістичне тлумачення. Говорячи про кризу ново-європейської окцидентальної цивілізації, один дослідник буде її напр. бачити в перспективі „кризи релігійної свідомості”, інший в перспективі „кризи капіталістичної економіки”. Одна і друга точка погляду, як і ще цілий ряд інших, релятивно оправдана, себто має свою рацію в дійсності досліджуваного об'єкту. Можна сперечатися щодо

*) Guglielmo Ferrero: „Pouvoir. Les Génies invisibles de la Cité”. (Librairie „Plon”, Paris 1945).

того, чи Ферреро в останньому своєму творі сягнув аж до найглибших, „останочних” коренів катастрофи європейського світу. Мабуть приходиться признати, що перспектива Феррера дуже неповна, одностороння, - але в цьому рівночасно її сила. Бо ота „односторонність” дозволяє Феррерові з ясністю та переконливою силою звернути увагу на один бік справи, звичайно не-запримічаний, а якого велика вага безсумнівна. Криза сучасності - це для Феррера передусім катастрофальна дегенерація політичної культури європейської людини; знову це явище викликане заломанням фундаментів правопорядку, що на них трималося до цього часу державно-політичне життя націй Окциденту.

Основна теза Феррера дуже ясна та проста: Влада, щоб бути міцною та стабільною, не може будуватися тільки на насильстві. „На багнеті можна спертися, але годі на ньому сидіти”, сказав Талейран Наполеонові. В цьому вислові криється глибока політична мудрість. Єдиною тривкою гарантією стабільності та авторитету влади є добровільна згода самих підвладних, іхнє шире переконання про законність і покликаність проводу. Поскольки диференціяція суспільства на „еліту” й „масу”, на „пробідну верству” й „народ”, є конечна і всходисуща, бо заложена в незмінній, природній структурі всієї організованої людської громади, остильки необхідною передумовою суспільного миру являється, щоб владні групи втішалися добровільним визнанням з боку мас та їх самі поводилися так, щоб це визнання напостійне за собою забезпечити. Очевидно; ніяке зорганізоване суспільство (по наші часи найвищою формою суспільної організації є держави) не може обйтися без апарату насильства: війська, поліції, і т. ін. Але для „нормальної” держави притаманне, що насильні міри застосовуються в доволі рідких, виняткових випадках (у відношенні до злочинців, зовнішніх напастників, тощо), тоді як загальним правилом остається добровільна підтримка, що її громадянство дає „своїй” владі. Це можливе тільки у площині спільноти правно-політичної свідомості, що сполучує воєдино, взаємозобов’язує правителів і „народ”. Голосний еспанський філософ і соціолог, Орtega-і-Гассет, висловлює в одному з недавніх своїх есеїв, „Про Римську Імперію”, думку, що ідентична з Ферроровою: „Нема в державі ніякої важнішої проблеми, як добровільне узгіднення загальної волі всіх щодо того, хто управляє до влади”. (Цитуємо з памяті).

Владу, що має фундамент у правовій свідомості загалу, називає Ферреро „легітимною”. При надзвичайній різноманітності конституційних форм у деталях, витворила, на думку Феррера, цивілізація окцидентального світу у дотеперішньому історичному розвитку тільки два основні легітимістичні принципи, а саме легітимізм династично-монархічний та легітимізм демократичний. Оба ці принципи називає Ферреро „опікунчими духами” держави, бо вони захищають державу перед вибухом демонічних стихій терору та рознудзаного насильства. Обом видам легітимізму протиставляє Ферреро владу „революційного” типу, яка, позбавлена правої основи, базується на страху та насильстві.

Тайна обох „опікунчих духів” в тому, що вони, кожний з них на свій лад, дають відповідь на питання, кому належить провід держави. За монархично-династичним принципом, про це вирішує факт народження. За демократичним принципом, вирішує вибір. Загально відомо, що ні спадковість, ні виборність влади не гарантують, що до проводу попадають дійсно найкращі люди, в розумінні „аристократії талантів”, чи громадянських чеснот. Легітимізми не є якимись чудотворними ліками, що автоматично розв’язують всі труднощі політичного життя. Але вони обмежують самоволю, вносять точно означений порядок у владні відношення. Це ве-

лутенське благословення для народів. З цілою силою треба при цьому підкresлити, що це обмеження самоволі є двостороннє, себто стосується воно не тільки мас, але й самої провідної верхівки. Напр. в легітимній монархії володар не має змоги змінити законів династичної спадковості, хоч він може нераз волі передати скіптер не старшому, але молодшому, улюбленному синові.

Джерелом монархічного легітимізму була віра в вибраність певних родин, що над ними спочиває особлива ласка Божого Провидіння. Сучасній європейській людині, яка приняла вже зовсім інші категорії політичного світовідчуття, тяжко собі уявити той ентузіазм і майже релігійну пошану, що оточували колись панівні династії. Королівський уряд носив безперечно сакральні риси: помазання на царство було релігійним таємством, що високо піднімало Помазанника Божого понад звичайні смертників. Напр. у Франції продовж століть трималося вірування, що король має силу ізціляти рукоположенням. Дріб'язковий придворний церемоніял виконувався з точністю та впертістю священодійства. Формула „милістю Божою”, що входила до титулу суворених монархів, мала свій глибокий сенс. Вона значила, що монархова влада дарована згори, Богом, а не якоженебудь людською волею. Довкруги цього центру, зосереджувалася вся суспільна ієрархія цієї доби. Її провідне ядро творить родова аристократія, що поділяє, хоч в меншому ступні, престиж та авторитет монархічної влади. Кожний аристократ-феодал це малий король, кожна шляхетська родина, це маленька династія, із цими ж строго дотримуваними законами спадковості та прімогенітури. Помилкою було б ідеалізувати це феодальне-монархічне суспільство, як це робили деякі модерні автори, що в Середньовіччю та становому ладі шукають „солідаристичної” іділії. Про це не може бути мови! Боротьба одиниць і груп не вінчала ніколи, точно як сьогодні. Але з другої сторони, не дастися заперечити, що завдяки монархічно-династичному принципові крок-за-кроком переборено анархію, роздрібненість „кулачне право”, які характеризували відношення в Європі напередомі першого та другого тисячеліття християнської ери. Вершковим пунктом панування монархічно-династичного принципу, були велики „регулярні монархії” доби Барокко та т. зв. „Просвіченого Абсолютизму”. З цього часу, від половини XVIII. століття, наступає швидкий сумерк монархічного легітимізму, що йому на зміну приходить черговий „опікунчий дух”, нації - легітимізм демократичний.

Першим великим ідеологом модерної демократії був Руссо, що у трактаті „Про суспільний договір” ідеї влади „милістю Божою”, протиставив ідею народного суверенітету. Руссо мав на думці нередусім відносини у своїй батьківщині, у швайцарських городських республіках; він боровся за те, щоб в його рідній Женеві демократія перемогла дотеперішній олігархічний режим дідичного патріціату. Руссо не догадувався, що здійснення демократії можливе у великих державах. Але ще до кінця XVIII. століття демократія прийшла до влади у двох великих країнах: молодих З'єднених Державах Америки та старій, королівській Франції. Американська конституція вперше приняла, як основу політичного правопорядку, засаду, що джерелом влади є делегування її самим народом. Іншими словами: В демократії джерело права перенесене згори вниз, „воля народу” заняла те місце, що його при „старому режимі” (назва передреволюційної Франції) посідала „Божа милість”. Поняття „волі народу” вимагає ще деяких пояснень: По-перше, діяння демократичної „народної волі” зовсім не перечить ні існування панівних меншостей, ані суспільної ієрархії; тільки що в демократії панівні групи виконують свої функції „в імені народу” та під його контролею; виборами народ має змогу безпосередньо впливати на персональний склад та обсаду урядових становищ.

включно з найвищими. По-друге, якщо демократичний легітимізм має бути життєздатний, він не сміє бути фальшований; себто „воля народу” не може бути тільки конституційною фікцією, вона не може фабрикуватися урядовим натиском згори, мусить існувати свобода формування політичної думки, включно з конституційно гарантованими правами політичної свободи рухів для меншостей, а кожному громадянинові зокрема мусить бути дана ефективна змога вибору між різними програмами й кандидатами.

Часто говорять про Америку як „молодий континент”. Це правда, але не належить забувати, що американська конституція сьогодні найстарша чинна демократична конституція світу, що в основних рисах незмінно (тільки з коректурами та доповненнями) перетривала від 1787. р. Бурхливіша доля європейської демократії. Вже перший великий демократичний експеримент, під час французької революції, скінчився повною невдачею, бо перемогою насамперед якобінської, а трохи згодом бонапартистської диктатури: Дуже цікаві міркування Феррера про європейське XIX. століття, виловлене то змагом, то компромісами обох „опікунчих духів”. Віденський Конгрес (1814) - останнє зусилля поставити во главу угла європейського порядку принцип монархічно-династичного легітимізму. Ліберальна історіографія та публіцистика привикли бути малювати діло Віденського Конгресу найчорнішими барвами, як триумф „реакції“. Ця опінія несправедлива, бо вона не бере під увагу, що при тодішній повній недозрілості демократії миротворцям зруйнованої революційним та наполеонівським лихоліттям Європи не оставалося нічого кращого, ніж сягнути назад, до традиційних і випробованих основ, які в той час усе ще зберігали чималий авторитет над суспільствами. Головні обриси створеного на Віденському Конгресі порядку збереглися майже незмінно до 1914. р., себто рівно сто літ. Революційні струси 1830 та 1848 років позначають ріст сил демократії, яка не зважаючи на часткові поразки та хвилеві відступи, у другій половині століття скрізь в Європі приходить до співрішального та рішального голосу. Форма конституційної монархії це компроміс обох „опікунчих духів“, обох легітимістичних принципів. Через цю „реасекурацію“, що її створювало поєднання обох легітимізмів, конституційна монархія була тим устроєм, що запевнював максимальну стабільність, і правовість.

Чим пояснити загальну сучасну кризу правопорядку? Ії причина, на думку Феррера в тому, що Перша Світова Війна та викликані нею перевороти усунули першого, старшого „опікунчого духа“. коли молодший не був ще досить окріплий і досвідчений, щоб самому опанувати ситуацію. Конкретними прикладами цієї тези можуть служити доля Німеччини, Росії, сукcesійних держав давньої Австрії, Еспанії. Схема розвитку всюди одна-кова: падіння монархії та старого династичного правопорядку приходить в моменті, коли демократія фактично неготова, щоб цілковито виповнити опорожнене місце. Перемагає режим „революційної диктатури“, ця радикальна антitezа в ся к о г о правопорядку.

„Революційний уряд“ характеризується тим, що його опорою є терор і фізичне насильство. Це діється так не тому, що революційні правителі є своїми вдачами докончє кровожадні натури. Але почиваючи, що їх влада не має правної основи, вони бояться громадянства, бо вони свідомі того, що громадянство кожної хвилини може їм, революційним узураторам, відмовити послуху. Щоб забезпечитися проти дійсних, чи уявних, посягань на владу, вони примушенні розбудовувати апарат насильства. Невірно думати, що під революційною диктатурою стероризований тільки народ. Страх правителів не менший, ніж страх народу. Страх, що про нього йде мова, це очевидно не суб’єктивна боязливість (революційні диктатори персонально звичайно відважні люди, як пристало на одчайдушніх ватажків).

але почуття непевності, безправності, лябільності, що каже їм шукати виходу в „крайніх заходах”. Страх правителів перед народом та народу перед правителями створює зачароване коло, що з нього не видно виходу. „Опікунчі духи” покинули державу, зате пробуджується примітивний, стихійний звір, що дрімає на дні навіть найкультурнішого громадянства.... Відношення між суспільними групами, зокрема між провідною верствою та масами, регулюються не правовими взаємозобов’язаннями, але „законом п’ястука” (концентраційними таборами, гумовими палками, вбивствами і т. д.). Інша характеристична риса „революційного режиму” це гіпертрофія пропаганди: Не маючи справжньої та моральної опори під своє панування, радять собі революційні правителі в той спосіб, що розістеризуванням та насуверенуванням мас стараються створити штучну підмінку („ерзац”) неіснуючого легітимізму. Ніде не кричать про „монолітність”, про „абсолютну єдність” стільки, як в революційних системах. Цього очевидно годі брати серіозно. Найкращим доказом того, як вдійності виглядає революційна „абсолютна єдність” мас і проводу, може служити той дрібний, але факт, що найвищі достойники легітимних устроїв звичайно не бояться показувати прилюдно, тоді як „улюблені народом” революційні вожді у власній країні ховаються від людського ока.

Як класичний прототип революційного режиму, аналізує Ферреро імперію Наполеона. Папа примушений коронувати Наполеона на царство, австрійський імператор примушений віддати йому доньку за жінку. Але через це Наполеон не стає легітимним монархом. У крузі старих, освячених віковими традиціями, європейських династій, Наполеон залишається корсиканським авантюристом, месіє Буонапарте, революційним вискочкою. Конституція французької Імперії передбачає різні представницькі тіла, парламенти (Сенат, Трибунат), а також, у виключччих випадках, всенародні плебісцити. Передача Наполеонові імператорського звання було конфірмоване сенатус-консультом та плебісцитом. Парламенти та плебісцити притаманні демократії. Але в даному випадку були вони тільки пропагандивними трюками, бо стояла за ними не - як у живій демократії - несфальшована воля громадянства, тільки натиск урядової машини. І геніяльний ум Наполеона знає, що йому годі покладатися на папське помазання та на народні плебісцити. Тому Наполеон боїться. Ця безмежно хоробра на полі бою людина реагує шалом гніву на найневиннішу критичну статтю в газеті, на салонові сплетні. Абсолютно безсила реторика Трибунату здається Наполеонові нестерпна й він швидко придуще цей останній вентиль вільного слова. Що остається? Обнажена шабля вояччини, всеобіймаюча шпигунська сітка міністра Фуше, пропагандивний ореол „непереможності”. Такий режим засуджений на те, щоб іти від успіху до успіху, - бо одна невдача ставить під знак запиту саме його існування.

Книга Феррера поставала в ті роки, коли криза європейського правопорядку досягла свого шпилю, коли революційно-тоталітарний терор святкував найбільші тріумфи. Із ясним спокоєм мудрої старості глядить Ферреро в майбутнє. Він знає, що революційні режими, які, за цитованім висловом Талейрана, „сидять на вістрі штика”, недовговічні. Але що має прийти на зміну? Відповідь Феррера не залишає ніякого сумніву: Вихід із кризи не в тому, щоб одну породу революційної диктатури замінити іншою (фашизмом, большевизмом, або навпаки), але в повороті до основ легітимізму, до тих „опікунчих духів”, що єдині вміють присмирити звіря в суспільстві. В тих країнах, де ще не перевелися останки старого монархічного легітимізму (напр. Англія, скандинавські країни і т. д.), треба їх з пістолетом оберігати. Але цей принцип може сьогодні відігравати щонайбільше допоміжну роль. Провідне місце належить демократичному легіти-

мізмові що полягає на узаконенні влади через народний мандат, включно із забезпеченням прав меншостей та права свободної критики та дискусії. Це виглядає дуже скромно в порівнанні з тими горами, що їх народам обіцюють революційні пропагандисти різних мастей. До цього треба тяжити, що демократія не може з'явитися зразу вся готова в досконалому виді. Її треба свідомо плекати та вирощувати, як це продовж кількох століть робили народи Швайцарії, Англії, Голландії, скандинавських держав, Америки - ті острови свободи та правопорядку в здичавілому сучасному світі. Всім іншим націям, зокрема тим, що належать до європейського культурного круга, не остасься нічого іншого, як повернути на цю саму стежку.

В доповненні до головних думок книги Феррера дозволяємо собі кинути кілька власних міркувань на тему: проблема влади в житті українського народу. Кожний, що хоч трохи призадумувався над цими речами, знає: питання влади - це українська „Ахіллера п'ята”, це проклятий „камінь спотикання”, що об нього не раз розбивалися змагання України до незалежного державного буття.

В українській історії можна констатувати якусь дивну суперечність: З одного боку надзвичайна тривалість наших „низових” соціальних з’єднань (українська сімейна організація, українська сільська громада), з другого боку імпotentність проводу, хронічна нездібність створити авторитетний, державно-національний центр. Це спостереження насовується, наприклад, коли порівнювати відносини серед української еміграції із положенням інших національних еміграційних груп: Як приємно українцеві, коли він не раз може почути від емігрантів інших національностей слова признання, подиву й навіть заздрости з приводу того, що українське громадсько-культурне життя на чужині гарно поставлене; і справді, скрізь де тільки єсть хоч невеликий гурток українців (а де їх сьогодні на світі немає?!), виростають комітети, організації, культурні установи, видавничі почини і т. ін. Дістється це не внаслідок якоїсь центрально заплянованої й керованої акції, але на підложі сильного громадського інстинкту української людини, яка скрізь виявляє нахил горнутися до своєї рідної громади. Однак не зважаючи на ці велиki, реальні досягнення, раз-у-раз бачимо, як нас політично побивають і переганяють навіть малі народці. Чому? Діло не тільки в тому, що інші народи мали до останніх часів, або й досі мають, свої державності й тому користуються готовою сіткою зв’язків і впливів у світі. Якщо ми цих зв’язків і впливів не посідаємо, якщо світ нашого голосу не слухає, то це тому, що не вміємо скординувати наших зусиль, ані скерувати їх в одне річище. Поки українство не знайде в собі самому здібності, щоб у власній хаті розв’язати проблему влади і проводу, до цього часу наша боротьба за національно-державне самоздійснення буде паралізуватися рідною таки крамолою. Тут не допоможуть ніякі сентиментальні заклики до „згоди”, до „брادرської любові”. Політична єдність, хоч має також емоціональні передумовини, являється в першу чергу питанням правильної організаційної методи, зокрема коли йдеться про витворення арторитетного, загально-визнаного проводу. При фальшивих організаційних засновках навіть найкраща т. зв. „добра воля” не доведе до путьного результату.

Не хочемо на цьому місці ширше розводитися над тим, як проблема проводу-влади виглядала у старій Україні. Отже тільки кілька найнеобхідніших стверджень: Кризи давніх українських державностей (старої Русі

та Козаччини) викликані тим, що Україна не спромоглася на власний монархічний легітимізм - єдину на той час стабільну та авторитетну форму державної організації. Київська Русь не знала пріможенітури; дідизна Володимира та Ярослава безконечно роздрібнювалася на ціораз менші уділи, бо кожний княжий син мав право на окрему частку. До цього присидувався фатальний звичай спадкувати не з батька на старшого сина, але із старшого на молодшого брата. Стосувалося це головно обсади київського в'єлико-княжого престолу; коли він звільнявся, на чергу приходив найближчий по старшинстві брат покійного великого князя, який переносився до стольного города, передаючи свою дотеперішню волость дальшому братові. Це, очевидно, тільки була теорія, бо у практиці тяжко було зберігати такий штудерний спадковий закон. Вислід: Постійні княжі усобиці й захистання державного авторитету та правопорядку в Руській Державі. Гарячі скарги на цей стан знайдемо у „Слові о полку”.

Ще різкіше ця слабість центральної влади, недостача її легітимних підвалин, проявилася в Козацькій Державі XVII-XVIII віків. Гетьманський уряд не був демократичною магістратурою, республіканським президентством, виборним на означений реченець та по точно відомим конституційним правилам. Рівночасно гетьманський уряд не був спадково-монархічним. Гетьманська влада не передавалася законно, ані шляхом спадкування, ані шляхом правильного вибору; вона „обсаджуvalася” методою „доконаного факту” на випадкових збіговищах, або інтригами старшинських клік, - звичайно під натиском сторонніх потуг-„протекторів”. При такій структурі верховної влади, Гетьманат не міг набрати рис тривалости, авторитету, правовости. Цілими десятиліттями, головно в періоді т. зв. „Руїни” (друга половина XVII. століття), тягніся перманентна бійка за булаву, аж до повного розхитання Козацької Держави, як самостійного, свуеренного утвору.

Не можна сказати, щоб не було в українській історії зусиль знайти вихід із цього становища. Згадаймо про два моменти нашої історії: Галицько-Волинську Державу та козацьку Україну на шпилі могутності, за гетьманування Богдана Хмельницького. Те, що відрізняє Галицько-Волинське Королівство від Київської Русі, це приняття принципу пріможенітури, який забезпечував неподільності території та гарантував скріплення авторитету династії. Щодо Хмельницького, то відоме діло, що його концепція гетьманської влади була монархічна. Цей колишній польський „регаліст” (прихильник тієї партії шляхетської Речі Посполитої, що змагала до скріплення королівської влади), ставши на шлях творення незалежної української державності, не уявляв її інакше, як в монархічно-легітимістичній формі. Чому сам Хмельницький не коронувався на князя, чи короля? Такі думки в нього були; коли він цього не зробив, це вказує на його великий державницький такт. Хмельницький був свідомий того, що революційне походження його влади ще надто свіже, що люди в Україні ще надто добре пам'ятають його простим сотником. Монархічний авторитет базується на спадковості. Колишній чигиринський сотник міг бути щасливим революційним вождем, але не легітимним „самодержцем руським”. Інше діло, якби йому було вдалося передати владу синові. Тиміш Хмельниченко, змолоду призначений до булави, одружений із донькою молдавського господаря, посідав би авторитет та ореол монарха.

Через різні обставини - натиск сусідів та відосередні тенденції серед самої української громадськості - не вдалося закріпити українського монархічного легітимізму. Це не значить, що цього роду політичне світовідчуття було чуже українському народові. Але не знаходячи рідного кристалізаційного пункту, український легітимізм спрямовувався на чужі династії.

Організаційний принцип, що його реалізація у власній хаті була б забезпечила існування питомого українського правопорядку й тим самим української державності, ставав піомостом для денационалізації. Ця ситуація двічі повторилася в українській історії: в литовсько-польському та петербурзькому періодах. В обох випадках структура політичного феномену дуже подібна: в початковій фазі ідеться тільки про признання верховенства чужої династії при рівночасному збереженні, а навіть енергійному відстоюванні, самобутнього характеру українських земель; але крок-за-кроком це визнання чужої династії привело до приняття чужої державної ідеології, до повної політичної нівелляції.

Спробујмо глянути з цієї точки погляду на добу останніх Визвольних Змагань 1917/21 рр. Про причини невдачі Визвольних Змагань не переводиться дискусія в українській публіцистиці. Можна почути найбільш протилежні опінії: Одні вказують на міжнародну обстановку, інші на недостатчу т. зв. „національної свідомості“ серед українського народу; одні думають, що українські уряди занадто потурили нерозумним і руїнницьким економічним постулатам мас (апетитові селянина на „земельку“, тощо), інші і досі переконані, що українська національна інтелігенція програла тому, що не вміла зідентифікуватися із соціальними прагненнями мас (гляди опублікований недавно „відкритий лист“ Володимира Винниченка). Не будемо запускатися в аналізу цих тез, що з них кожна може мати свою частку вправди. Але на нашу думку, головна причина провалу самостійної української державності в тому, що ми не зуміли розв'язати проблеми влади; вживаючи термінології Феррера: Україна не зуміла перейти із фази, революційної до фази „легітимної“; всі українські уряди цієї доби (не тільки „ліві“, але також і Гетьманат 1918 р.) носили характер творених „явочним порядком“ експериментів, без авторитету і стабільності, без опертя в правовій свідомості загалу. Потенція Української революції, коли йдеться про її діяння ширше, була велетенська. Коли б енергії, безплідно розпорошені у внутрішньо-українській громадянській війні та в авантюрах різних отаманів, були зосереджені в одному фокусі, Україна без труду була б відстояла свою незалежність та навіть осягнула провідну роль у Східній Європі.

Дуже характеристичні вже ті теоретичні зображення, що помітні у науковому та публіцистичному трактуванні проблеми влади українськими ідеологами. Можна сказати, що „народницьке“ українство XIX. сторіччя на питання влади взагалі було органічно сліpe. Єдиний виняток - Панько Куліш, що його твори виявляють інстинктивну чуйність на ці справи. Але як на типовому представництві XIX. століття зупинімось на Драгоманову. Драгоманов це безумовно найбільший український політичний ум своєї доби, при цьому ум дуже реалістичного, критичного та неутопійного складу. Прочитавши всі твори Драгоманова, варта призадуматися над цікавою особливістю: що для цього мислителя питання влади майже не існує. Те, що хвилює Драгоманова, це забезпечення індивідуальних та громадських прав перед владою - а не проблема партicipації у владі, ані тим паче проблема завоювання влади. Ми схильні бачити в цьому радше відбитку „загального духа“ доби та середовища, ніж якусь індивідуальну рису, притаманну Драгоманову. Але недаремно Липинський казав, що „свідома“ українська інтелігенція народницького періоду уявляла себе тільки в ролі опозиції, якої суспільна функція в тому, щоб торгуватися з урядом, виривати від нього менші та більші концесії, критикувати його за дійсні, чи здогадні недоліки.

По першій Світовій Війні та по добі Визвольних Змагань прийшла в українській громадській думці радикальна реакція проти попереднього

нехтування проблеми влади. Але ця реакція перегнула палицю у другий бік. Справа влади-могутності-панування надалі залишається в українській свідомості збоченою, хоч змінився напрям „ухилу”. Офіційна большевицька доктрина на Східній Україні (що згідно з нею, всяка держава, це тільки „апарат клясового насильства”, на що зрештою кошмарна советська дійсність може служити дуже хорошим прикладом), та доктрина донцовської школи (із його проповідю „макіявелізму”) на Західніх Землях - діяли обое в одному напрямі: примітивизування питання влади, його редукції до грубого фізичного насильства. У протитенстві до народницького періоду люди стали свідомі того, що без авторитетного сильного проводу нездійсніме політичне визволення України. Але цей „авторитетний провід” увижався людям в образі якоїсь суверенної гумової палки, що свободно гуляє по українських спинах, „заожочуючи” всіх до послуху й дисципліни. Не бракувало теж в українському житті і практичних сріб реалізувати ці засади, про що однакче на цьому місці нема потреби говорити.

Пройдені досвіди дозволяють сучасній українській громадсько-політичній думці мабуть краще підійти до розв'язки проблеми влади, ніж нашим попередникам. Спробуймо визначити кілька тез, що сьогодні втішаються щораз ширим признанням: 1). Передумовиною тривалого унезалежнення України єсть упорядкування наших внутрішніх відностин та скординування зусиль під одним національно-державним проводом. 2.) Такий центр не може постати „яєвочним прядком”, але мусить мати місці правові підвалини; у протилежному випадку вся „революційна метушливість” і навіть брутальність не скомпензують імпотенції цього утвору. 3). Джерелом легітимізму, себто державного правопорядку, може в наших часах бути тільки демократія - звичайно, демократія ліберального, окцидентального типу, сперта на пошані до людської індивідуальності, до свободи думки, до прав меншості. 4). Треба використати ті елементи державницької, традиції, що їх український народ має, не зважаючи на їхні історичні недостачі; не „починати історію від себе”, але свідомо продовжувати, вдосконалювати, вивершувати все те, що здобути кривавим трудом попередніх поколінь.

В той час, коли формується Українська Національна Рада, ці думки, що назрівають в нашій громадськості віддавна, актуальніші, ніж колинебудь. Ідеється про рішальну спробу життездатності українського правопорядку. Це вимагає також напруження сил на ідеологічному фронті. Книги кращих світових політичних мислителів, як обговорювана нами „Влада” Гуліельма Феррера, не в одному можуть бути корисні.

УС ГРОМАДА В НЮ-ЙОРКУ

З приїздом деякого числа українських студентів з Європи до США пожавилося там українське студентське життя. Зокрема це позначилось в Нью-Йорку, де повів працю представник ЦЕСУС-у в США В. Баранецький, організуючи 1. травня 1947. р. Українську Студентську Громаду. Ця громада є формально зареєстрована в Лізі Молодих Американських Українців і є першим членом ЦЕСУС-у на американському континенті. В. Баранецький почав теж працю над організацією других студентських тромад в Дітройті і Чікаго, з пляном включити їх у систему ЦЕСУС-у.

Нью-йоркська УСГ повела широку акцію в напрямі охоплення всієї української студенської молоді з давніх і нових емігрантів та організації допомоги українському студентству в Європі. Місяць червень ц. р. був місяцем ударної кампанії переведення збірок на терені США для допомоги нашим студентам. Треба тут відмітити дуже прихильне ставлення американської української преси, яка помістила цілий ряд статей про українських студентів і закликів в спріві допомоги.

10. липня ц. р. зорганізовано Комітет Допомоги Українським Студентам в Європі, який переводить збіркову акцію. Є запляване поширення комітету і включення його в систему КодУС-у.

З неменшим успіхом розвиває свою діяльність нью-йоркська УСГ на відтинку зв'язку з чужинцями. Вдалось нав'язти контакт та співпрацю з міжнародною організацією Інтернейшел Студентс Комітє, до якої входять такі міжнародні організації, як Соціті оф Френдлі Релейшنس Емонк Форендж Стю-

дентс і Студенс Ексчендж. Членами цієї організації є студенти всіх державних народів, членів ОН, за винятком народів Советського Союзу, який цю організацію бойкотує. Кураторами поодиноких національних груп в цій організації є консули, або урядовці амбасад даних національностей в США. Завданням організації є допомога студентам та плекання між ними товариських і культурних зв'язків. Організація користується допомогою урядів різних держав, в тому числі США.

У відповідь на прохання про прийняття нашої УСТ в члені Інтернейшел Студентс Комітє, предсідниця організації відповіла: «Дуже добре, ми радо запрошуємо вашу групу, як репрезентанта України, бо Советська Україна бойкотує співпрацю з нами.»

І сьогодні між 56 прапорами, які находяться в домівці цієї організації, є теж наш національний прапор на місце прапору Советської України.

Для кращого ознайомлення з представниками інших народів представники УСГ взяли участь в прогульні річкою Гудсон довкола Манхетену, влаштованій організацією. Українська група складалась з 10 осіб і дуже скоро звернула на себе увагу всіх. Улени УСГ відспівали гарно кілька українських пісень, з'єднуючи для себе в цей спосіб симпатії серед присутніх. Наши студенти поробили ряд знайомств з представниками різних національних груп. Наший громаді запропоновано участь у міжнародному фестивалі, який має відбутися восени ц. р. в Нью-Йорку та влаштувати мистецьке турне по університетах США. Успіх цієї нашої першої зустрічі завдячуємо нашим високовартісним ревелерсам в складі: Б. Крушельницький, О. Шандра, А.

Карпа, Б Кекиш. Групою кермус Б. Крушельницький, який провадить теж чоловічий хор УСГ. Представником УСГ на міжнаціональному полі є д-р Р. Осінчук. Багато труду вкладав в справу нав'язання зв'яків з чужинцями інж. М. Лепкалюк. Представник УСГ входить до міжнаціональної студентської ради на рівні з іншими членами.

Українські студенти беруть теж активну участь в праці Ліги Молодих Американських Українців в праці різних політичних та громадських організацій.

Члени УСГромади в Нью-Йорку розуміючи скрутність фінансового положення студентської Централі поспішили їй із власної ініціативи з допомогою. Допомога дійсно імпозантна та прийшла в дуже слішний час - саме тоді, коли Централья після грошової реформи в Німеччині знайшла в незвичайно скрутній ситуації. І коли зараз студентська Централья може дозволити собі на прийняття платного урядовця, почати реалізацію організаційних заходів, що тягнуть за собою грошові видатки, заплянувати доволі широку видавничу діяльність, то це в львиній частині заслуга УСГромади в Нью-Йорку, защо їй належиться признання та щира подяка від Управи ЦЕСУС-у і студентського загалу.

М. Сосновський.

—

„ОБНОВА” .

Бюлетень Товариства Українських Студентів-Католиків, рік II, чч. 1-6 (січень-травень 1948) Мюнхен.

Скупість місця не дозволяє приглянутися докладніше цьому циклостилевому, та, не зважаючи на це, багатомовному під неодним оглядом виданню. Воно кідає яскраве світло на круг „Обнови”. Знову ж „Обнова” важна і тим, що вже на основі формальних передумов має

доступ до міжнародних католицьких кругів (що в часах нечуваної варваризації відносин між народами для нас цінне), і тим що програмово ставить на свої пропори католицизм, і врешті тим, що в часах кожної нашої суспільно-політичної конъюнктури має змогу згуртувати при собі відносно поважний відсорток студентства, отже виявляє дивну на наші пливучі відносини стабільність.

Це останнє підкреслюють залишки автори „Обнови“. Причина цього явища, на їх думку, в тому, що іх ідеологія, „не ідеологія моди“ („О.“, травень ст. 21) А. М. Т. пише ясно й просто: „Різниця між „Обновою“ та ЦЕСУС-ом лежить передовсім у тому, що ЦЕСУС щойно застосовляється над ідеологічними основами, під час коли „Обнова“ еже їх має, а саме має їх у католицизмі“ („О.“, березень-квітень).

Звідси треба почати критичні завважи. Невже ідеологічні заłożення „Обнови“ (отже те, що в неї фактично є, а не католицизм взагалі, до якого вона відкликається) дають їй справді незрушимий фундамент та виносять її поза долю й недолю інших молодих формаций нашого життя? Відповіді треба шукати, очевидно, не в результатах (бо вони у виданні якоїсь течії серед молодої інтелігенції мають право бути дуже скромними), а в способі бачення речей і практичній аж до етичної включно поставі. Іншими словами: критерій оцінки діла „Обнови“ бачимо в її методі в широкому значенні слова.

У методі в цьому значенні найбільші недотягнення „Обнови“.

Так наприклад З. Салій пише такі самореклямні речення:

„Наша теза про те, що віднова української державності на Рідних Землях є не до помислення без повернення тези (?)-Р. Л.) християнської філософії і перевіховання української людини на християнських основах і врешті всі наші тези

про соціальну справедливість стали відомими далеко поза нашим гуртом.” („О.” - лютий). А в статті: „Християнська демократія” пише якийсь неназваний автор таке: „Вся наша історіографія з часів перед першою світовою війною була наскрізь народницька, була апoteозою черні. Тодішні українські історики були подібні до „Пілата, що хотів догодити народові” (Мр 15, 15) („О.”, січень 1948). Навіть на наші відносини ця теза за жахлива. Знову ж в іншому місці якийсь Л. Грушенко визначає філософію як „науку що дає людині світогляд. Вона вияснює початки та ціль людського існування, встановляє (!-Р. Л.) закони людських дій та вирішує (! Р. Л.), що взагалі людина здібна пізнати. Для нас християн вже давно ці питання вияснені християнською філософією”. Значить усе поладнане й вирішene та ніяких проблем для досліду нема. Тому не дивно, що автор кількома почерками пера розправляється невідкладно з екзистенціалізмом. Метода проста: немилому явищу відбувається „моральна вартість” та клясифікується як „бездожництво” („О.” - травень). Нема сумніву, що до екзистенціалізму треба ставитися дуже остережно. Та всетаки стаття Грушена під кожним оглядом фатальна. Не менш верхоглядно розправляється д-р П. Ісаїв з цілими століттями („О.”, березень-квітень). Нас насторожує оперування з легкої - дуже легкої руки такими категоріями безапеляційної оцінки, як „логанин”, „бездожник” і др. Це зрештою найгірша й найпримітивніша метода пропаганди католицизму. Відповідалні за „Обнову” одиниці повинні студіювати такі часописи, як „Hochland” „Stimmen der Zeit”, щоб пізнати стиль, тон і методу західного католицизму. Він, як це видно хочби на німецьких католиках-інтелектуалах здисциплінований за кожне слово, далекий всякої тенденції засуджувати. Так і видно на ньому печать

духа св. Томи з Аквіну, майстра зваженого слова.

Тому усі заяви про вивисченість власних позицій в органі „Обнови” напевно передчасні. Вони хочуть свідомо викликати враження суверенності постави круга „Обнови”, а ми чуємо тут брязкіт кайдан, що в'яжуть ціле молодше покоління та бачимо в незменшених вимірах усі ті хвороби, що це покоління розжирають. Звідси стільки претенсійних слів, таких же заяв, за якими не стоїть ні відповідальне пізнання ні біль людей, що хочуть спільним ділом двигнути з упадку молоду українську людину інтелігентського середовища. Читаючи „Обнову”, відчуваємо присутність середовища, його зусилля; відчуваємо теж (до речі, дуже мало вдатну) співпрацю старших, (що здебільша не підписують своїх речей), але не бачимо (бодай з часопису) ніяких у властивому значенні провідних одиниць.

Окрему увагу присвячує бюлєтень „Обнови” справі релігійного життя. Є. Перейма пробує накреслити образ студентства тієї точки зору. Нас цікавлять у першу чергу висновки автора. Їх можна скопити коротко так: християнську ідеологію треба винести із границі совісти окремого вірного на громадську арену. „По апостольським наставлені” одиниці повинні доконати „рехристиянізації середовища” („О.”, травень). Ще яскравіше ставить цю вимогу о. В. Мельник, духовник „Обнови”. Не творення політичної партії, не політичний католицизм, а „плекання і поширювання ідеології українського католицизму” є завданням. Цей католицизм має звернутися обличчям до сучасних соціальних ‘проблем; він має бути не тільки „релігійний”, але теж і „соціальний” („О.”, січень).

Підкреслювання „соціальності” пропагованого в „Обнові” уカリсмі ського католицизму далеко не припадкове і не самозрозуміле. Во-

но дивно перекликується із програмовим відреченням від політичності акції цього круга. Не забуваймо, що в той самий час оформлене в останніх роках серед нашого студентства соціалістична течія ставить наголос на „політичності” своєї дії, від чого її програмовість у соціальній площині набирає, і то незалежно від відмінності вихідних позицій, зовсім іншого, як у „Обнові” вістря. Як виходить із цитованої статті о. Мельника. „Обнова”, ідеологічне товариство, зasadничо тільки проти прічастності своїх членів до марксистських груп. У цьому всьому бачимо фатальну неясність постави у круга, що моральне відродження суспільності в оперті о католицизм хоче ставити на свої пропори. У житті західно-української суспільності діялься й (тепер на чужині) діються - і то напевно без участі марксистів - речі, що струснули до глибини усякими основами мбралі, розорали політичне життя та - додаймо ще - показали без оманя яка є насправді релігійність нашого молодоінтелігентського середовища. До того конечно б заняті становище, бо без цього немає оздоровлення суспільності. „Обнова” цю справу послідовно омінає. Уже з тієї причини її зворот до соціальної проблематики не зневинить переконливим звуком.

Речником цього звороту є власне о. Мельник (гл. „О.”, березень-квітень). Та годі погодиться з його думкою, що „здорова соціальна ідея це принцип добробуту в народі”. Якщо ж він у конкретно висловленому переконанні, що проповідування „ситою і одітою людиною” високих речей „голодному й обдертому чоловікові”, не підтверджені чинною волею до організованої допомоги є лише наругою, бачить зasadnicu поставу свого круга до соціальної проблематики, то треба лише дивуватися. Навіть у нас не є загальною тайною, що соціальна проблематика виходить далеко поза „організовану поміч”. Тут мож-

на неодного навчитися від марксистів. Проти цих останніх звертається гостро о. Мельник. Очевидно, боротьба проти марксизму може бути дуже на місці; є навіть майже самозрозуміло, якщо католицький духовник робиться її речником. Наші застереження відносяться знову лише до методи. О. Мельник гише, слушно чи ні, що марксизм набрав до деякої міри „магічного”, а навіть „містичного характеру”, що світ його ідей „наскрізь пантеїстичний” та признає, тим самим за марксизмом недвозначні релігійні первні. У цій же самій статті стверджує він проти себе самого, покликуючись на Леніна, що „всякі натяки про релігійний підклад марксистської ідеології це просто теревені”. Так, очевидно, не йде. Автор не може боронитися тим, що він розуміє під „релігією” щось особливого. Розуміння цього терміну перестало давно бути приватною справою, а Володимир Ільч с кепським експертом у питаннях релігіознавства.

Закінчуючи завважи, мусимо ще запитати: що розуміють відповідальні за „Обнову” люди під поняттям „католицизм”? Питання несподіване: кожний „знає менш-більш”, про що йде. Однака таке мряковинне знаття, ніяк невистачає освіченій людині, не може вистачити „Обнові”, яка свідомо хоче релігійний зміст у сенсі католицизму транспонувати як суспільний світогляд, як ідеологію широке середовище. Хто до такого навіть у скромних розмірах береться, той мусить сам здобути для себе яскраві відхідні позиції. Католицизм у західній Європі двигає собою величезний комплекс ідей. Скільки ж увійшло в нього із розправи з протестантизмом: Наши пропагатори католицизму мусять собі здати справу з того, що вони беруться до свого діла в суспільності, яка свою головною вагою живе в сфері впливу православія, яке до того переходить соїтські умовини жит-

т. Ця обставина дуже зобов'язує. Є мало таких небезпечних речей, як розуміння католицизму „от так собі”. - Це останнє для „Обнови”, кардинальне питання не знаходить в її бюллетені ніякої уваги. В „Обнові” за лютий читаємо вправді: „Ми хочемо більше, чим самої тільки філософії. Ми хочемо живого, палкого зв'язку людини з трансцендентним, глибокої віри в Абсолютну Правду, віри в Об'явлення і релігійного Життя. Тільки таке розуміння християнізму є правильне...” („О.” лютий 1948), однаке ці, найкращі великими літерами речення тільки підтверджують важкий прорив в лінії „Обнови”. Тут для неї альтернатива: або знайдуться в ній люди, що зрушать її до життя в нових вимірах, або стилем її буде надалі стиль моралізації, недільних поучувань та ділення людей на „дітей світла” та „дітей темряви”. Тому зворот до релігійної проблематики у християнській покорі перед величчю завдання та з поставою учня елементарних початків, є першою римогою.

Реферування поглядів діячів католицького Заходу власного зрушення не заступлять. Зрештою для нас багатомовна є обставина, що „Обнова”, яка підкреслює релігійне та соціальне, не показує заінтересування до спадщини такого католика, яким був Липинський. Це не припадок: позиція Липинського є позицією найважчої боротьби. Зреферувати голос якогось бельгійського католика далеко легче, як зрозуміти бодай одну думку Липинського.

Хотілося б, щоб круги „Обнови” взяли ці слова під увагу так, як вони подумані. Це може б помогло їх ділу. Та вони мусить зрозуміти, що кожна тривала позиція нашого життя мусить бути куплена важкою боротьбою та неустрешимістю постави. Самовдовілля та відклики до традиції духовно-релігійних потуг, до яких ми внутріш-

ньо мало причасні, нам не поможуть.

Р. Лісовий.

СТУДЕНТСЬКА ДУМКА

Референтура студій і культурно-освітніх справ ЦЕСУС'у розпочала перед кількома місяцями „акцію дослідження студентської думки”. Для цієї мети виготовлено спеціальні анонімні анкетні листки і розіслано на адреси 290 студентів – покищо тільки в Мюнхені. Референтура намагалася скласти можливо нескладний і ясний листок запитів, який уможливлював би легке його виповнення, а проте охоплював цілий побут українського студента на еміграції. Вважаючи, що пізнання людської думки більш входить в обсяг науки психології як статистики, референтура не вважала потрібним дотримуватися будьяких шаблонів, що часто використовуються в статистичних зведеннях.

Анкетний листок має 100 записів про персональні дані, побутові, студійні, культурно-освітні, фізкультурні і світоглядово-політичні справи. Анкета не виправдала сподівань референтури, бо тільки 77 виповнених анкетних листків повернулося, назад. Таким чином анкета не дає цілком повного уявлення про стан, склад і погляди студентства, проте її висліди можна вважати за дуже близькі до дійсного стану. Перше числове тільки зведення вислідів анкети оголошено вже під час XIV. З'їзду нашого Союзу 10. 1948; деякі цікавіші і важливіші висліди буде подано нижче, а дальші зведення (нпр. залежність поглядів від статі, віку, територіального і соціального походження і тд.) оголоситься пізніше.

Першусього виявилось, що студенти більш радо повертають листки як студентки. Від студентів

відповідей є 66, а від студенток тільки 11, цебто відношення як 6:1, хоч у висланих анкетах було відношення 7:3. Далі було стверджено, що скоріше позертають листки неодружених; всі останні були від одружених. Іспит зрілості склали - перед 1939 роком - 17 осіб, в рр. 1939-1941 - 19, в рр. 1942-1944 - 28, 1945 і пізніше - 13. Майже всі живуть у важких матеріальних обставинах (ЗО має тільки один комплект одягу, 19 тільки одну пару взуття!). Проте багато з них заявляє своє велике зацікавлення студіями, а теж не-маю приймає участь у культурно-суспільних акціях (51 в студ. Т-вах, 13 в „Пласті”, 12 в СУМ’ї, 13 в хорі, немало в ідеологічних студ. і позастуденських об’єднаннях і групах). З українських еміграційних газет найбільше читають „Час” (64), найменш „Наше Життя” (19). (тоді ще появлялося!). Значною популярністю користуються гумористичні „Комар” і „Лис Микита” (деякі прямо виставили їх серед читаних газет на перше місце!). Серед журналістів найбільшою популярністю користується ред. Ільницький (22); кол. пресовий референт ЦЕСУС’у т. Сосновський одержав тільки само, що й Д. Донцов - бо 1. Трьох студентів взагалі не читають українські газети. Студентську українську пресу читають не всі (54), а чужинецьку - загальну 70, а студентську тільки 23. Сім студентів щиро призналися, що взагалі не читають чужомовних газет і журналів; пояснюють це по-різному. один студент - патріотизмом. Не-наукові книжки читає 47 осіб (головно детективні-25!), українські мало, бо тільки 29, при цьому в першу чергу Багряного (11) і Самчука (10).

На запити „тесту інтелігенції” (спеціально поміщеного в анкеті - найлегшого, який тільки можливий!) багато неправильних відповідей (Що це Переяславський договір? договір поляків з козаками - 20!), хоч деякі п. п. Колеги вирази-

ли своє палке обурення з приводу його поміщення. Одного дивус „рівень” анкети, бо як каже інший - „на ці питання легко відповість кожен півінелігент”, хоч цей же сам (Галичанин!) вважає А. Коцка за „Звичайного з’дача хліба”, а деякі за „боєвика ОУН” (3).

Майже немає таких студентів, що не перейшли якоїсь поважної хвороби, (14 разів подано: анемія, серце, загроза ТВС). Легкоатлетикою займається (або вірніше - займилися!) 53 особи, футболом - 21, а грою в... карти 8.

Також майже нема таких, яких не інтересує націоналізм та соціалізм (25), національно-визвольний рух поневолених народів (19). Чотири студенти не цікавляться ні світоглядовими ні політичними проблемами. Один студент, що як найкращу політичну партію подає - УРДП, але водночас найбільше поważає Д. Скоропадського, заявляє про своє зацікавлення націоналістичним рухом, коли б він тільки „не брався за зовнішню репрезентацію”. 15 студентів відхиляє політичні партії, бо вони вже їм „надоїли”. З політичних об’єднань найбільше прихильників має ОУН(Р), а далі ОУН. Цікаве тут те, що третьюю з СГД (13), хоч досі не помічається майже жодного впливання СГД на студентське середовище. З чужинецьких політичних діячів найбільш студентству симпатичний Черчіл (22) і де Голь (18).

Багато пишуть про потребу консолідації всіх національних сил, зокрема товариші зі східних і осередніх земель. Майже всі студенти радо повітали б з’єднання існуючих політичних організацій, зокрема ОУН і ОУН(Р) (так 60, ні 4, байдуже 13!). Мотивація одного противника об’єднання така: „не буде народи до сварки”.

Від Управи ЦЕСУС’у вимагають студенти пожвавлення діяльності в ділянці міжнародних зв’язків, а від Управи УСГ в Мюнхені більше активності. Застережень до персо-

нального складу управ Союзу і УСГ не було, а тільки якийсь студент „reg. pol.” (в Мюнхені є тільки „oec. publ.” - нім. ун-т, і „oec. pol.” - УВУ) радить авторсві анкетного листка „прочитати якийсь популярний підручник статистики і простудіювати розділ про укладання статистичних листків для спец. цілей” (тут непорозуміння або незрозуміння мети цієї акції і теж самої науки статистики!).

Референтура студій і культ-спр. справ під новим керівництвом не знеходиться - здається - прикрам неуспіхом американських інститутів дослідження громадської думки, які неправильно оголосили наперед поразку Трумена, і продовжуватиме далі розпочату акцію й в інших студентських осередках. Бо дослідження громадської думки не є статистикою і надто багато в ній моментів, що годі їх рахунково охопити.

Т. Щюцьора.

КРИЗА У СВІТОВОМУ СТУДЕНТСЬКОМУ ОБ'ЄДНАННІ.

В попередніх числах „Студентського Вісника” інформували ми докладно в статтях: „Розбіжності в міжнародному студентському рухові” і „Крок назад - крок вперед” про розлад у Світовому студентському об’єднанні.

Сьогодні подаємо переклад статті під повищим заголовком із „Neue Zürcher Zeitung”, що інформує про дальші події на цьому терені. Редакція.

„На минулорічній працькій Конференції Міжнародного Студентського Об’єднання J. U. S. як відомо відійшов від цієї організації Союз Швайцарських Студентських Організацій V. S. S., бо було зовсім ясно, що J. U. S. є під комуністичним проводом. Тоді можна бу-

ло ще сумніватися чи крок V. S. S. не був проклямований в занадто гострій формі. Бралися під увагу можливість активного впливу. Тому вчинок V. S. S. викликав в поміркованих „дипломатично думаючих” кругах враження необачної, квапливої акції. На це вказував факт, що студентські організації Франції, Англії й Америки лишилися в J. U. S.. Доречі, не можна переочити цього, що представники західних потуг вже при засновуванні J. U. S. в Лондоні в листопаді 1945 р. були лівими екстремістами, що однозідно представляли Швайцарію як речника фашизму. Студентські проводи Великої Британії і Франції вже сьогодні заражені від рожевого до червоного так, що їх дальнє перебування в J. U. S. не може дивувати. Те, що трапилося в 1947 році швайцарцям, австрійці пережили в 1948 р. в Парижі. Вони були примушенні обставинами виступити з Міжнароднього Студентського Об’єднання. Австрійська Студентська Організація внесла прохання про прийняття й затвердження її як одинокого заступника австрійських студентів у Світовому Студентському Об’єднанні. J. U. S. прохання відкинуло через те, що воно тимчасово запевнило прийняття лівоекстремному Союзу демократичних Студентів (V. d. S.), отже Австрія була б заступлена в J. U. S. двома організаціями. Тепер, так в Австрії як і в Швайцарії кожний студент автоматично з іматрикуляцією, стає членом національної студентської організації, був би „демократичними студентами” подвійно заступлений.

Австрійські студенти заявили, що вони не погоджуються з таким дивним родом „демократії”. Австрійська Студентська Організація відтягнула прохання про прийняття і її делегати залишили Париж. Союз демократичних Студентів (V. d. S.) зарах же ратифікував прийняття і є тепер зі своїми всього 240 членами одиноким представником австрійців у J. U. S.; коли Сту-

дентська Організація, що заступає 25 тисяч студентів не є визнана. Її закинуто „брак демократичного наставлення”; та одинока причина лежить у тому, що вона не є комуністичною.

На паризькій Конференції було тільки шість делегацій вільних від комуністичного впливу: Бельгія, Голландія, Данія, Австрія, Норвегія і Канада. Всі інші представники були в більшості вірні Комінформові й аплявдували промовцям,

які представляли все, що приходить із Заходу як нічого не варте; все, що приходить зі Сходу - як ідеальне.

Міжнародне Студентське Об'єднання іде за максимами, які надсилаються йому Світовим Союзом Демократичної Молоді (W. F. D. Y.), а той знову ж є світовою організацією молоді, що її екзекутивний комітет догми й укази з Москви має переводити в чин.”

Х Р О Н И К А

КИІВ. Стан високого шкільництва в Україні. Як повідомляє „Радянська Україна” кількість вищих учбових закладів в Україні збільшилася за 10 років з 129 на 160. У високих школах України навчається тепер понад 128 тисяч студентів і 1007 аспірантів. Виці школи України тільки за останніх три роки випустили понад 50 тисяч висококваліфікованих спеціалістів. У цьому році над дисертаціями працює близько 2.000 чоловік, з них 994 над докторськими. В Україні працюють тепер 913 професорів - докторів наук і 2.896 кандидатів наук. Це є майже вдвічі більше, ніж було 10 років тому.

КИІВ. 26 тисяч молодих лікарів. Як повідомляє ТАРС, медичні, стоматологічні і фармацевтичні інститути ССРС випускають цього року понад 26 тисяч молодих лікарів. Приміщення на працю відбувається за заздалегідь розробленим пляном міністерства охорони здоров'я. ТАРС відмічує, що „особлива увага приділяється Уралу, Кузбасу, великим промисловим центрам України і Казахстану.”

ОДЕСА. Щодо кількості високих шкіл Одеса займає п'яте місце в Україні. Тут є зараз 17 інститутів, в яких учається 17 тисяч студентів. Одне з перших місць займає інститут консервної промисловості. В цьому інституті закінчують свої дипломові роботи 300 студентів-випускників.

ЛЬВІВ. Недільний університет культури. Щонеділі в актовій залі Львівського Державного Університету ім. Івана Франка відбуваються лекції з історії культури, філософії, літератури та мистецтва. Лекції мають характер пропагандивний і мають за завдання познайомлювати студентів, професорів і викладачів з „науковими відкриттями, видатними вченими і полководцями нашої батьківщини”. На лекції запрошуються теж артисти львівської обласної фільгармонії і театрів міста.

МЮНХЕН. Зміни в керівництві Українського Вільного Університету. Для 9. і 10 липня ц. р. відбулися на УВУ збори професорської колегії і рад факультетів за участю 39 звичайних і надзвичайних професорів і доцентів. Ректором Університету на акад. рік 1948/49 обрано відомого українського юриста проф. д-ра Юрія Панейка, деканом фак. права й суспільних наук - проф. Лева Окіншевича, а деканом філософічного фак. - проф. Вадима Щербаківського. Проректором став проф. д-р Іван Мірчук, а продеканами проф. М. Васильєв і проф. В. Кубійович. Делегатами факультетів до сенату є проф. М. Стаків і проф. П. Ковалів. Головою Кураторії УВУ є Апостольський Візитатор список д-р Іван Бучко, а його заступником п. Олександр Моргун.

МЮНХЕН. Студенти і професори УВУ брали участь в Інтернаціональному Вакаційному Курсі в Мюнхені. В дніх від 26. липня до 10. серпня ц. р. відбулися в Мюнхені Інтернаціональні Вакаційні Курси. На курсі було 300 місць для студентів, в тому 100 для студентів з Мюнхену, 100 для студентів з інших німецьких високих шкіл і 100 для студентів-чужинців західної Європи і США. В мюнхенському курсі брали участь українські студенти і професори Українського Вільного Університету, одержавши урядові сти-

пендії. Представник УВУ був теж в організаційному Комітеті. Моттом мюнхенського Курсу була „Роля науки при відбудові світу”, теми викладів з ділянки відбудови Європи, соціології, філософії, права, господарства, психології, історії, природознавства і вистецтва. Викладали професори німецькі, швайцарські, голландські, англійські і американські, а з Українського Вільного Університету проф. д-р Іван Мірчук.

ЛЮВЕН. Українці на міжнародній Студентській Зустрічі в Швейцарії. В другій половині місяця липня ц. р. відбулася в Югендбург-Ротберг, біля Базель, міжнародня студентська зустріч. Головними її учасниками були бельгійці та німці, присявленими були також швайцарці, голландці, данці, американці, фіннідець, та 4 українські студенти з Лювену: І. Суховерський, голова НасУСа, О. Біланюк, Ф. Сметанко і Р. Трач. Всіх учасників було 82 особи.

БОНН. Міжнародний студентський курс. В дніх I - 20. серпня ц. р. відбувся міжнародний студентський літній курс, що його організував заснований тому рік „Бонн-Оксфорд Комітет”. З'їхалися представники із усіх західно-європейських держав: Бельгійці, голландці, французи, норвежці, шведи, англійці, і 5 студентів з поміж ДП: двох литовців, лотиш, естонець і українець. Багато гостей познайомилося з членами УСГ в. Бонн. На прохання лектора оксфордського університету голова УСГ передав жмуток мистецької літератури для оксфордських студентів, що інтересуються Україною. Готується друга посилка для університету в ОСЛО.

ЛЮВЕН. Успіхи українських студентів в Лювені. Українські студенти в Лювені з успіхом склали осінні іспити. В загальному зіставленні складених іспитів в літній і осінній сесії українські студенти osягнули 76 % успіхів. Процент цей високий, зокрема, як порівняти його з успіхами бельгійських студентів, що осягають тільки 40 %. П. ц. м. відбулася інавгурація академічного року в Лювенському Університеті. Цей університет найбільший в Бельгії. В попередньому році він нараховував 7.279 студентів, в тому 524 чужинців, представників 44 різних націй.

ЛЮВЕН. Флемандська преса про українську семінарію в Кулемборгу. У флемандському католицькому журналі - місячнику „Сінт Герардус Боде”, що його видають оо. Редемптористи в Лювені, з'явилася довга стаття пера о. д-ра В. Маланчука, ЧНІ. п. н. „Українська духовна Семінарія в Голландії”.

ГРАЦ. Теологічний факультет грацького університету - за апробацією єпископського Ординарія, запросив нашого земляка, доцента цього ж університету д-ра Григора Лужницького викладати в цьому семестрі історію українсько-візантійської літургії, а в наступному семестрі - історію Української Церкви. Перший виклад доцента-українця відбувся 25. жовтня ц. р. при вщерть виповненій залі.

ВІННІПЕГ. Українські студенти на канадських університетах. В академічному році 1946-48 було на Манітобському університеті зареєстрованих 6732 студентів, в тому 327 українців. В самому місті Вінніпегу живе 175 українських студентів, і 35 студенток. Наші студенти заступлені на всіх факультетах. На медичному факультеті були студенти 23 етнічних груп. Медичні студії найдорожчі. Тільки заможні можуть студіювати. Українці не найбідніші, але на медицині їх доволі мало. Багато студентів старалося про прийняття, але їх чомусь не прийняли.

На 1029 абсолювентів манітобського університету є 35 українців. На 819 абсолювентів саскачеванського університету є 52 українців; на албертійському університеті на 900 абсолювентів є 38 українців, разом закінчило вищу студії цього року в Західній Канаді 125 українців.

На манітобському університеті окрім відзначено українця Павла Юзека, що дістав стипендію манітобського історичного товариства в сумі 2500 доларів на дальші студії. П. Юзик задумусе написати „історію українців у Манітобі”.

ІННСБРУК. Під проводом професора соціології університетів Відня і Іннсбрку, А. Гюнтера зорганізовано Соціологічний Семінар для чужинців-студентів. Найчисленнішою була група українців.

МЮНХЕН. Перший з'їзд Товариств Українських Студентів Католиків „Обнова”. - З'їзд відбувся в днях 4-5 жовтня 1948 р. в Мюнхені в приявності делегатів діючих товариств „Обнова” з Мюнхену, Тюбінгену, Ерлангену, Грацу, Лювену. ТУСК „Обнова” Іннсбрук і Мадрид уповажили до заступництва членів мюнхенської „Обнови”. Після Богослужіння З'їзд почав працю під головуванням д-ра Б. Лончини, довголітнього голови львівської „Обнови”. Після привітань виголосили дві доповіді: Евген Перейма - „„Обнова” - чвора й сьогодні”. В рефераті представлено духовий і організаційний рух католицької студентської молоді в Галичині після 1920 року, що завершилася в діяльності львівської „Обнови”, заснованої в 1929 році. Відновлена в 1946 році на еміграції „Обнова” продовжує в тому самому дусі працю своїх передвоєнних попередників. Реферат голови мюнхенської „Обнови” П. Грицака: „Обнова”, її роль і з завдання серед українського студентства”, ставався спрецизувати відношення середовища „Обнови” до інших груп: націоналістичних, соціалістичних, а також окремих проблем, відношення українців-католиків і православних, характеру „Обнови” як організації і т. п. Після другої доповіді розвинулася жива дискусія. У висліді накреслено в загальному напрямні діяльності „Обнови” на майбутнє.

З'їзд мав характер організаційно-конституційний. Він прийняв статут федерації ТУСК „Обнова”, яка об'єднує й координує працю цих товариств. Головою Управи Федерації вибрано Евгена Перейму, ген. секретарем - Юліяна Колтуна. Маючи на меті організаційні завдання, на З'їзді не дaloся повністю й докладно обговорити світоглядово-ідеологічні питання „Обнови”. Цим питанням буде посвячена окрема увага на сторінках одноіменного журналу „Обнова”, що періодично появляється від квітня 1947 року в циклостильному вигляді (від січня 1949 р. буде появлятися друком), і є лучником і інформатором для членства „Обнови”.

З'їзд вислав привітання до еп. Ів. Бучка, що є опікуном Федерації, до „Пакс Романа” - Міжнародного руху Католицьких Студентів, і до ЦЕСУС-у. „Обнова” є звичайним членом „Пакс Романа”, і надзвичайним членом ЦЕСУС-у, як ідеологічне об'єднання. Після З'їзду відбувається в дружній атмосфері товариський вечір, що на нього прибуло членство „Обнови”, делегати і запрошені гості, в тому студенти середньої і східньої Європи.

МЮНХЕН. Для 28. жовтня ц. р. з ініціативи культурно-освітнього реферонта УСГ в Мюнхені відбується „Дискусійний Вечір” в читальні Громади. На дискусійному вечорі виступили з короткими доповідями на тему „Наше розуміння ідеї нації і становище до неї”. Представники 4-х наявних зараз на терені Громади ідеологічних товариств. Від УСТ Національного Солідаризму „СІЧ” реферував д-р М. Антонович, від ТУСК „Обнова” Мір. Е.

Перейма, від т-ва Суспільного Гуманізму Е. Бобикевич, від Гуртка Вивчення Суспільних Проблем М. Кравчук. Ціллю вечора було дати змогу членам і нечленам ідеологічних товариств пізнати подібності й різниці в розв'язці проблеми нації кожним з цих товариств. По доповідях розвинулася жива дискусія, голос в дискусії забирало 13 дискутантів, приявних було 95.

ШТУТГАРТ. З нагоди відвідин п. Елеонор ою Рузвелт в українському таборі Штутгарт-Цуфенгавзен, УСТ в Штутгарті разом з Об'єднанням Українських Студентів в Штутгарті передала в імені всіх українських студентів в Німеччині привіт та виготовила в англійській мові лист, де представляється положення українського студентства на еміграції та прохочеться допомоги. Делегацію очолював заступник голови ЦЕСУС-у, К. Варварів.

НЮ ЙОРК. За ініціативою УС Громади в Ню Йорку, створено комітет для допомоги студіючій українській молоді, що запланував 3-місячну допомову акцію. Вона почалася в вересні. В склад комітету входять пп.: Стефанія Галичин, (голова), Марія Макарушка, Марія Калина, М. Марків. Зв'язковим з д-р В. Калина, П. Слободян, п. О. Шандра. Нову кампанію започаткував студенський осінній баль. Він відбувся 23. 10. ц. р. та приніс деякий дохід. Комітет для допомоги українській студіючій молоді видрукував 1000 збіркових лист, що їх розіслав між поодиноких громадян. Планується теж дати низку докладів із переведенням збірок по одиноких осередках США.

ЗАЛЬЦБУРГ. Для 14. листопада ц. р. відбулася в Зальцбурзі чергова конференція Представництва Українських Студентів на Австрію (ПУСТА). В нарадах конференції взяли участь делегати від УСТ „Січ“ Грацу, УСОІ - Інсбрук, УСГ - Зальцбург, голова ПУСТА інж. Турянський, та голови комісій міжнародних зв'язків, преси, допомоги. Від ЦЕСУС-у організаційний референт М. Плав'юк. У програмі конференції передбачені були такі справи, як обговорення проведеної праці, намічення плану праці на майбутнє, та вибір нових органів. До Управи ПУСТА ввійшли: інж. Турянський (голова), Гурко, д-р Наклович О., д-р Кучменда Ст., і Мазур.

МЮНХЕН. Цикл дискусійних вечорів. В місяці листопаді в Мюнхені з ініціативи трьох установ - Дискусійного Клубу *Ordo ac Libertas*, ЦЕСУС-у та Союзу Українських Пластунів відбувся цикль дискусійних вечорів на тему: „Проблема сучасної української провідної верстви.“ В трьох вечорах (10. 17. та 24. листопада б. р.) доповідач д-р М. Шлемкевич, голова Дискусійного Клубу, розгорнув питання національного проводу, цебто провідної верстви в нашому суспільстві. Спеціально зупинився над ролею української інтелігенції, яка від 19. віку перейняла, а в 1917-20 рр. найяскравіше виявила своє призначення бути елітою нації. Значну частину доповіді заняла аналіза кризи, свідомості української інтелігенції, що виникла після визвольних змагань та найгостріше позначилася в 30-их роках нашого століття, коли провідництво інтелігенції було захітане. Як вислід з цієї ситуації, що триває майже до сьогодні, д-р М. Шлемкевич вважає віднову самосвідомості й необхідність самоутвердження інтелігенції, що одинока може бути провідною верствою.

Доповідь у трьох продовженнях викликала живу дискусію. З огляду на цікавість і незавершеність дискусії постановлено поза програмою відбити ще один вечір.

Цикль вечорів втішався численною участю запрощених гостей, перш за все академічної молоді. (Пересічно до 100-120.) Дискусію кермували д-р А. Фіголь, голова СУПЕ, та д-р Р. Залуцький, голова ЦЕСУС-у.

МЮНХЕН. Інавгурація академічного року в Українському Університеті. В суботу, для 27. листопада 1948 відбулася в авлі Політехнічної Школи святочна інавгурація нового академічного року в Українському Вільному Університеті в Мюнхені. На інавгурацію з'явилися в значній кількості не тільки студенти УВУ, але й інших місцевих високих шкіл, в тому числі й студенти-чужинці, представники українських Церков, громадських організацій і установ, а також представники університетського відділу Американського Правління, Баварського Уряду та місцевого державного університету і високої технічної школи.

Проректор проф. д-р Іван Мірчук подав звіт з діяльності Університету в академічному році 1947/48, відмічуочи зокрема нав'язання добрих зв'язків з чужинецькими науковими та місцевими урядовими установами, а новий Ректор проф. д-р Юрій Панейко після інавгураційної промови прочитав інавгураційний виклад н. т. „Проблеми державної етики”.

Студентський хор Апостольської Візитатури (диригент п. Юрій Гнатюк) проспівав три пісні: „Gaudeamus”, „Прометей” К. Стеценка і „За Тебе Україно” С. Людкевича.

Привітання і побажання успіхів переслали в окремих листах П. Президент Андрій Лівицький і від Президії Української Національної Ради Проф д-р. Борис Іваницький.
